CENTRALE V. E.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
13 D
7

68
13 D
7

pulchrū est a viro Laudatiss.º celebrari
ac laudari

VIII O 54

50

VITA SFORTIAE CLARISS. DVCIS À PAVLO IOVIO CONSCIPTA, AD GVIDONEM ASCANIVM SFORT. À SANCTA FLORA CARDIN. AERARIIQVE PRAEFECTVM.

R.mo Contareno

ROMAE M. D. XXXIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

De Antony Guglielmi

VITA SFORTIAE CLARISS. DVCIS A' PAVLO IOVIO CONSCRIPTA, AD GVIDONEM ASCANIVM SFORT. A' SANCTA FLORA CARDIN. AERARIIQVE PRAEFECTVM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Q Vum honorem Senatoriæ dignitatis, quem tibi planè adoleſcenti maternus auus PAVLVS Tertius Pont. Max. inſigni iudicio, ſed maturius fortaſſe, quàm ſperaras, mandauit: cum uirtutis indole, tum claritate familiæ, adeò egregie ſuſtentes, ut maiore fortuna dignus eſſe uideare: Pergratum omnino futurum exiſtimaui; ſi tibi ardenti animo uirtutem complectenti, nouæ faces adderentur, ductæ ſcilicet à maiorum tuorum exemplis, SFORTIAEq; præſertim abaui tui; qui ſumma cum laude amplisſimis rebus geſtis familiæ ueſtræ immortale cognomen dedit. Eius enim uiri bello memorabilis dicta, factáque ſolerti indagatione ex uarijs, ineptisq; ſæpe rerum ſcriptoribus excerpta in Enchiridion deſcripſi, ut ad imaginem tanto frontis honore conſpicuam, quam domi pictam asſidue contemplaris, excelſi quoque animi ſimilitudo ad ueram effigiem ſtilo expreſſa, non indecenter accederet. Itaq; enitere GVI-

DO Aſcani, uirtutéque plurimum, & literarum ſtudio contende, ut paterni, materniq́ generis famam & æques, & ſuperes. Nec id tibi omnino difficile uideatur. Pulchrum enim erit, & ualde decorum, ſacrato uiro inter tanta maiorum lumina pietatis, & literarum fulgore procul ab inuidia refulſiſſe. Vale.

INDEX

DE *natiuitate eius.* Cap. I.
De *fama natalium.* II.
De Horoſcopo, & genitura, & nomine eius. III.
De diuinatione Aſtrologorum. IIII.
De educatione, & rudimento eius. V.
De prima militia eius. VI.
De altitudine animi, & cupiditate gloriæ. VII.
De Ioanne Aucuto Britanno Duce. VIII.
De Brolia, Biordo, & Alberico magnis ducibus. IX.
De Alberico cataphractorum equitum inuentore. X.
De cognomento ex re quæſito. XI.
De primis commilitonibus eius. XII.
De Præfectis ab ſe dilectis à promptitudine uirium. XIII.
De amicitia cum Braccio inita. XIIII.
De cauſis amicitiæ cum Braccio abruptæ. XV.
De cauſis inimicitiarum cum Tartalia. XVI.
De prima Equitum Præfectura. XVII.
De inſignibus gentilitiis à Roberto Cæſare dono acceptis. XVIII.
De honoratiore militia eius. XIX.
De cæde Othonis Tertii. XX.
De diuerſitate famæ ex Othonis cæde. XXI.
Quibus Principibus operam nauarit. XXII.
De Ludouico Secundo, & amore Reginæ Ioannæ. XXIII.
Quoties proſpere, infeliciterque pugnarit. XXIIII.
De Angelo Pergulano profligato. XXV.
De Ladiſlao Rege ad Lyrim ſuperato. XXVI.
De prælio ad Aquilam feliciter commiſſo. XXVII.
De Tartalia ad Thuſcanellam deuicto. XXVIII.
De pugna ad Sebethi pontem egregie depugnata. XXIX.
De Roma libertati reſtituta, & Picinino acie capto. XXX.
De Alphonſo Rege acie profligato. XXXI.
De infelicitate prælii ad Viterbium. XXXII.
De clade ad Cryptam accepta. XXXIII.
De infelici pugna ad Capuam. XXXIIII.
Quoties prælio, & inſidiis ſit captus. XXXV.
De prælio ad Caſalecium facto. XXXVI.
Quomodo ex inſidiis ſit captus. XXXVII.
Quomodo ad Beneuentum ſit captus. XXXVIII.
Quomodo Iacobus ex Principe Rex ſit appellatus, & Sfortia ſeruatus. XXXIX.

Quibus conditionibus Sfortia necem effugerit. XL.
De ſupplicio Cæſaris, & Sfortiæ felicitate. XLI.
De Regina capto Rege liberata. XLII.
De iniuriis eius Deorum iudicio uindicatis. XLIII.
De cæde Alopi. XLIIII.
De nece Iulii Cæſaris, Peretti, & Cecholini. XLV.
De calamitate Iacobi Regis. XLVI.
De Sergiano magno Seneſcalcho trucidato. XLVII.
De Nicolai Vrſini fœda morte. XLVIII.
De Paulo Vrſino Braccii inſidiis interfecto. XLIX.
De Armalerii proditoris ſupplicio. L.
De infelicitate Braccianarum partium, & Sfortianarum proſpero ſucceſſu. LI.
De uulnere ad Viterbium accepto. LII.
De periculo eius in expugnatione Capitonis. LIII.
De uitæ diſcrimine, in quo Romæ uerſatus eſt. LIIII.
De inſidiis ad Calorem amnem ſtrenue uitatis. LV.
De inſidiis ad Sarnum aſtu ſuperatis. LVI.
De periculo ad Caietam paruo caſu facile ſuperato. LVII.
De moderata liberalitate eius, & abſtinentia, contemptuq; pecuniæ. LVIII.
De duabus eius concubinis. LIX.
De uxore eius Antonia Salimbenia. LX.
De ſecunda uxore Catella Alopa. LXI.
De tertia uxore Maria Martiana. LXII.
De liberis eius ex Lucia Trezania. LXIII.
De affinitatibus ſumma prudentia contractis. LXIIII.
De clementia, & ſeueritate erga ſuos. LXV.
De Martino Paſolino conſeruato. LXVI.
De clementia erga Biſium. LXVII.
De inuſitato pœnarum genere. LXVIII.
De Gratiani ſupplicio. LXIX.
De manſuetudine erga Brandolinum Comitem. LXX.
De inuidia ex nece Tartaliæ parta. LXXI.
De natura ingenii. LXXII.
De diſciplina domeſtica, & militari. LXXIII.
De cultu eius, & conuictu. LXXIIII.
De pietate eius erga ſuperos. LXXV.
De pietate erga patriam. LXXVI.
De pietate erga propinquos. LXXVII.
De præceptis Franciſco filio datis. LXXVIII.

De prudentia ex alienis iudiciis quæſita. LXXIX.
De candore ingenii, & memoria eius. LXXX.
De ſtudio literarum Hetruſcarum. LXXXI.
De generoſitate animi erga inimicos. LXXXII.
De fortitudine eius in dolore tolerando. LXXXIII.
De urbanitate eius. LXXXIIII.
De facete dicto. LXXXV.
De ſalſiſſimo dicterio. LXXXVI.
De ſtatura corporis eius. LXXXVII.
De agilitate membrorum eius. LXXXVIII.
De infelicitate mortis eius. LXXXIX.
De Braccii iudicio, & laude erga defunctum, & cæde ipſius. XC.
De prodigiis, quæ mortem eius ſignificarunt. XCI.

FINIS.

MAGNVS SFORTIA

NATVS eſt SFORTIA Cotignolæ, antiquo Togatæ Galliæ oppido, iuxta uiam Flaminiam, agri Fauentini, patre Ioanne, ex Attendula familia honeſta potius, quàm nobili, ſed maxime opulẽta, & quæ numeroſa, & militari iuuentute floreret: Mater ei fuit Eliſa, uirilis animi mulier, ex Petracina factioſa gente: Ea erat feruidis admodum, aſperiſq; moribus, ſed pudicitia, & fœcunditate mirabili: Peperit enim alterum & uiginti liberos, quos ueluti ad arma natos ita educauit, ut facile comptiora indumenta, exquiſitaſq; epulas, & mollia ſtrata contemnerent: uerterentur autem robuſto quodam corporis, atq; animi uigore, ad tuendum familiæ decus, & id ſæpius armis, quando grauiſsimas ſimultates cum Paſolinis æque potentibus exercerent: Quum Martinus Paſolinus eius familiæ Princeps puellam nobilem Bartholo SFORTIAE fratri ex cheirographo deſponſatam, q; in eius dotem perampla hæreditas ueniret, arroganter intercepiſſet. Ob id ſæpius iuſta propè acie dimicatum eſt, magnæq; cædes æditæ, in queis Bartholus uulneratus eſt, & Martini filius, itemq; duo propinqui eius ceciderunt. Sed res eum habuit euentum, ut Martinus orbatus filio, expoliatuſq; omnibus amicis, atq; fortunis oppido pelleretur. Per id tempus uidere erat in Attendula domo conclauia, atq; cubicula, non aulæis, ſed ſcutis, atq;

thoracibus exornata, atq; item lectos, ingenti amplitudine, ſine lodicibus, in queis loricatæ affinium cohortes promiſcue cubitarent: adeóq; uigilantes, & intenti omnes erant, ut nullo cum honore menſarum, ſed plerunq; ſtantes, & ſine ullo ordine cibum caperent, quem exiguo ſumptu, & nulla arte Agaſones, uel armigeri pueri tumultuarie parauiſſent.

De fama natalium. Cap. II.

NON DEFVERE, qui dicerent, ſed in gratiam Braccianæ factionis, ut Sfortianis demum Principibus nouitas generis obiectaretur: Sfortiam paterno in agro ita operis præfuiſſe, ut & ſua manu faciundę operi uomeres, & ligones ſtrenue tractaret: quod uel ob id inuidioſe confictum uidetur, quoniam tredecim annorum puer in Boldrini caſtra conceſſerit, neq; inde redierit, niſi equeſtris ordinis miles. Sed iucundo prorſus mendacio fabulæ fidem fecit perennis fama, quæ manauit ad poſteros. Ferunt enim, quum agrum foderet, duro labore fatigatum, ab ea indignitate operis ſuſpexiſſe in cœlum, & de tota uitæ fortuna uota ſuſcepiſſe, ea ſorte precatum Deos, ut uoto bene uerterent: euibraſſéq; protinus ligonem in præaltam quercum, ut credi par eſt, antiquitus Marti conſecratam, eo animi decreto, ut ſi decideret, eum æquisſime ad perpetuum laborem eſſet reſumpturus, at ſi ramis hæſiſſet caſtra continuò ſequeretur. Verum Marti ligonem fortuna appendit, ut fatis uiam aperiret. Gloriaba-

tur hac fabula Franciſcus pronepos, quòd uel ob id, familiæ nomen nequaquam antiquæ nobilitatis, ſed ſpectatæ uirtutis auſpicio niteretur: adeo, ut quum mihi humaniter arcem ab excellenti munitione, ſtructuráque toto terrarum orbe longè clariſſimam, armamentarijs patefactis, oſtendi iuſſiſſet, conuerſus læto ore: & hanc, inquit, PAVLE Ioui, quam miraris, & hoc imperium, quo potimur, ab illo ligone habemus, quum felici noſtra ſorte in arborem à Proauo contortus, fatalíque ramuſculo ſuſpenſus minime decidiſſet. Vnde & illud Pontani in defunctos intemperanter genuinum dentem exercentis, quum dixit: Dux ab aratro Sfortia. Quaſi non in ſumma gloria ſit, aut certe diſpudeat C. Marij exemplo, ex aratore Imperatorem euaſiſſe.

De Horoſcopo, & Genitura, & nomine eius. Cap. III.

Ditus eſt utero matris, die Martis, quinto Calendas Iunij ſub auroram, Anno à partu Virginis Milleſimo trecenteſimo, & ſexageſimo nono; ſub id ferè tempus, quo Carolus Quartus Imperator auaritia infamis Italiam reliquit: Luſtrico autem die, quo rite ſacro fonte ablutis nomen imponitur, puero Iacobi & Mutij nomen indiderunt: Sed aliquanto poſt, oblitterato primo nomine, tantummodo Mutius eſt appellatus: donec ab ingenij, uiriumque indomito quodam uigore SFORTIAE cognomen tulit. Mutij uero nomen, & hodie quoque in nepote Ludouici Sfortiæ Principis repetitum uidemus:

quem Paulus eius filius, ſed ex damnato coitu ſuſceptus è tan
ta ſobole unicum, atque legitimum reliquit.

De diuinatione Aſtrologorum. Cap. IIII.

IN genitura eius Mathematici præcellentem ſyderum poſituram, & ſedes, aſpectusq; mirabiles conſpicati, ei magnum imperium, immortalem gloriam, felicemque ſobolem prædixerunt: idq; demum ſubiunxere, eum nequaquam exacta ætate, & mor te quidem repentina periturum.

De educatione, & rudimento eius. Cap. V.

AB ea, ut diximus, domeſtica educatione uulnerum & periculorum contemptor factus, quum tredecim annos natus, miram indolem ad militiam afferret, clam arrepto domi equo, & inuito quidem patre, euolauit ad Boldrini Panicaliæ caſtra, qui Pontificiæ militiæ ſceptra tenebat: Eo nemo Ducum felicior fuit: Nam dum uiueret, acie ſemper uictor, etiam poſt mortem ſæpius uictorijs, triumphisq; militum ſuorum interfuit. Ii ſiquidem Ducis ſui cadauer exſiccatum, conditumque aromatibus in feretro circunferebant: quum neminem, qui ſuccederet, militari imperio dignum putarent. Tendebatur ei Prætorium non ſecus ac uiuo, & circumpoſitis uexillis, belli teſſera petebatur, ita, ut mortui conſilijs quadam ſorte excepti s ad res gerendas feliciter uterentur. Adhæſit primum Spo-

letano equiti cui ab iracundia Scoruccio cognomen fuit. Apud hunc quatuor annos permanſit, adeò pertinaci corporis, ac animi contentione ſemper uſus, ut ex armigero puero ferocium equorum domitor, & mox lateronis nomine ſtrenuus miles cuncta officij munia Scoruccio charus adimpleret.

De prima militia eius. Cap. VI.

P Oſito apud Boldrinum tyrocinio, domum rediit, inteſtino reuocatus bello. Sed ibi demum pace parta, militiam repetiuit, oppignerato fundo, ut armis & equis inſtructior domo emitteretur; propinquis, uno patre excepto, ſumptum improbantibus: ad quos iuuenis conuerſus: deſinite, inquit, muſſare: Militari enim quæſtu aut cuncta rependam, aut idem mea hæreditas, ſi ita erit in fatis, ut acie occiſus cadam, cumulate perſoluet. Itaque primo cataphractus eques (Hi eo tempore quaternos equos trahebant) & nō multò poſt turmæ, & demum alæ præfectus ſub Alberico, Brolia, & Aucuto ſecunda fama militauit, adeò, ut uberiore ſemper ſtipendio, & maiore præfectura dignus haberetur.

De altitudine animi, & cupiditate gloriæ. Cap. VII.

E Xcitabatur die noctuque ad magnorum Ducum nomen, qui tum bellica uirtute prouecti ad ingentes opes, ac imperia peruenerat: adeò, ut in corona, quum aliquid bello præclare geſtum

nunciaretur, commoto ueluti animo ſuſpiraret: utpotè qui honeſta æmulatione inductus, felicitati eorum haud mediocriter inuideret.

De Ioanne Aucuto Britanno Duce. Cap. VIII.

e Rat ante alios in oculis Ioannes Aucutus uir Britannus, qui ab extremis Oceani finibus, traducta in Italiam Anglorum manu, clarus euaſerat: quum rebellantem à Gregorio Pontifice Togatam Galliam, expugnatis aliquot urbibus, pacauiſſet, tuliſſetq; in præmium nauatæ operæ quinque oppida, & in his Cotignolam ipſius patriam: adeóque mox inclaruiſſet, ut Bernaboui Vicecomiti Italiæ Principum longè potentiſſimo gener adſciſceretur, & eum Florentini demum ingentis exercitus Ducem crearent. Vnde illi, uti de Republica benemerito, imaginem coloſſeam equeſtrem ſupra ſepulchrum in templo maximo poſuerunt.

De Brolia, Biordo, & Alberico, magnis Ducibus. Cap. IX.

m Ilitari etiam uirtuti apprimè nixus Brolia uir Allobrox Aſiſiatum in Vmbris tyrannus euaſerat: quum Florentinorum, & Romani Pontificis Dux fuiſſet, Biordo quoque, qui in Gallia aduerſus Britannos, magna mercede, & multo maiori cum laude militarat, apud Peruſinos Principatum fuerat conſecutus. Sed unus præ cæteris Albericus Balbianus illuſtri

ſulgore gloriæ clariſſimus, & ipſum, & Attendulos o-mnes ad obeundam militiam accendebat. Hic enim unus, quod externæ gentes mercenarijs armis Italiam quaterent, multæq; paſſim immani rabie baccharentur, indignitate permotus Italorum animos, qui tum per ſocordiam, amiſſamque libertatem uetere belli gloria decidiſſent, in ſpem recuperandi nominis erexerat. Fuere ſub eius imperio ingentes alæ cataphractorum equitum, qui auſpicijs diui Georgij militantes, ſacramento adacti, nunquam ſe terga daturos externo hoſti coniurarant. Ab his demum non uno in loco Britones profligati, cæſi Galli, pulſi deuictiq; Germani, Hiſpani fuſi, Allobroges, Angliq; deleti, apud Italos non omnino extinctum antiquæ uirtutis decus iuſta confeſſione docuerunt.

De Alberico Cataphractorum equitum inuentore. Cap. X.

hIc eſt ille Albericus, qui equitem cataphractum ea ſpecie, quam uidemus, formauit, & inſtituit, adinuento hoc concluſæ, duplicisq; galeæ genere, quo nunc maxime utimur, & Gothico nomine, Helmettum uocitamus: Impoſuit & tegumenta equis, quæ Bardæ uocantur, recocto è corio, ut Clibanarios equites à Perſis ad Gothos, priuſquam ad Italos, reiectis loricis, adductos imitaretur. His enim nihil ualidius, ſi tormenta ænea ad exitium humani generis, corruptelamque ueræ militiæ reperta conſenſu publico tollerentur: Quando iam egregiæ uirtutis decus nequaquam ad fortem, ſpectatamque du-

ris in prælijs dextram, & inuictum corporis, ac animi robur, ſed ad fortuitos uolantium pilarum ictus, cæca ſemper ſorte & in his temeraria ſæpe fortuna reuocetur.

De cognomento ex re quæſito. Cap. XI.

*Q*Vum in Alberici caſtris eſſet ferè imberbis, animóque ferox, & manu promptus, ſæpe turbas iurgiáque miſceret, nec quenquam ante ſe pugnam capeſſere pateretur: in eo peracutus Imperator animi, atque oris habitum notauit, prædixit que, eum, niſi immature caderet, & paululum feruidi ingenij impetum prudentia temperaret, abſoluti Ducis nomen habiturum. Nec multo poſt ſuborta altercatione inter commilitones in partienda præda immortale cognomen adeptus eſt: quum eam minus æqualiter diuidi immodice quereretur. Siquidem tota lite ad Ducis arbitrium delata, iudicatáque ad Albericum ſubirato & minaci uultu conuerſus: Mibi, inquit Imperator, hoc tuo indicio rata pars prædæ perinique ſurripitur, ita, ut in poſterum ſimilem iniuriam æquo animo non ſim laturus. Ad ea Albericus renidenti, & contracto ore reſpondit: An & mihi quoque uti alijs ſoles, adoleſcens uim afferre uoles? Deſume ergo tibi SFORTIAE nomen; atque ita abolito Mutij nomine, ut ab omnibus uocaretur, edixit: quæ uox Latine exprimit uiolentum.*

De primis Commilitonibus eius. Cap. XII.

Eduxit

Duxit autem patria peregregiæ iuuentutis manum, adauctam mox concurſu inſignium equitum, quum bellicoſiſſimus quiſque ſpe laudis, & lucri cupiditate ad eum deferretur. In his fuere ex numero propinquorum Bartholus, & Franciſcus germani fratres: Sed in Franciſco mira indoles efflorebat, cui ab inſita ingenio eius audacia Boccalæto cognomen fuit: Præterea Boſius, Laurentius, Michaletus, & demum Foſchinus Attenduli cum Sancto parente Petracinio auunculi filio, & alijs pleriſque, qui è finitimis urbibus amicitia, & partium neceſſitudine coniuncti, creſcentis in eo nominis famam uehementer obſeruabant. Hos omnes ferè in hiſtorijs celebres uidemus. Verum illuſtris admodum euaſit Michaletus, qui accumulatis ab humili gradu bellicis honoribus, Venetorum demum Imperator effectus, ad exactæ ætatis terminos peruenit.

De Præfectis ab ſe dilectis à promptitudine uirium. Cap. XIII.

Turmarum, cohortiumque Præfectis eos maximè adamauit, fraternóque amicitiæ iure ſibi obſtrinxit, qui manu præcipue ualerent. Diuiſa enim inter Ducem, & militem eſſe militiæ munera dictitabat, ut uictoria pararetur: quum in illo ante omnia rationem, atque prudentiam, in his autem expeditam uim, peracrem impetum, & indomitum robur omnino requireret. Propterea eos maximè deuitare, damnaréque erat

ſolitus, qui in coronis ſollicite nimis, atque ſubtiliter de belli ratione, exituque rerum diſſerendo, quid ſtatuendum, quidue tentandum foret, Imperatori conſulere, atque præſcribere uiderentur. Cæterum ipſi perlibenter aſpera quæque, & periculoſa munia detrectarent: ſolóque, & inani ſapientiæ nomine contenti fortibus uiris ueræ laudis materiam relinquerent: qui imperantibus alacriter parere, uehementerq́ pugnare, nec uulnera, & mortem timere didiciſſent. Ex hoc ordine primores ardentiſſime dilexit, Martinum Fauentinum, qui aliquot poſt annos à Pandulpho Malateſta Ariminenſium Tyranno necatus eſt: quum inhiaret eius pecuniæ, & creſcenti inſontis uiri gloriæ uir crudelis inuideret: Præterea Euſtorgium Vicecomitem, Ludouicum Columnam, Thomam à Typherno, & Scorpionem, atque Tarantulam à luco Flaminiæ, Zenonemque, item Cribellum, & Parinum Dertbonenſem, & Gentilem Montaranum, Angelumq́ue Lauellum, cui ob hæſitantiam linguæ, tumultumq́ oris Tartaliæ cognomen fuit.

De amicitia cum Braccio inita. Cap. XIIII.

C Vm uno autem Braccio Montoneſi, ætate, fortuna, uirtuteque fermè æquali, arctiſſima familiaritate coniunctus, adeò fraterne, & liberaliter amicitiam excoluit, ut aliquot annis inter ſe duo longè omnium in Italia maximi futuri Duces, conſilia, arma, equos, pecuniam, & tabernacula in communem

uſum conferrent, ÿſdémque uexillis, & laciniarum colo-
ribus uterentur. Militaria enim ſagula ſingulis equitibus
ab humero dextro in obliquum femur, coccineo colore; è con
traria uero parte, per tranſuerſum albo, & cœleſti alter-
natim undulato diſtinguebantur. Verum ut aliquod ex pro
pinquo diſcrimen foret, peracutos Sfortia fluctus, obtuſiores
uero Braccius eleganter expreſſerant. Quorum inſignium
argumentis, atque coloribus hodie quoque utriuſque factio-
nis ſtudioſos uti uidemus: quum centum quinquaginta &
quatuor anni numerentur, ex quo ea ipſi authores, & Prin
cipes geſtare cœperint.

De cauſis amicitiæ cum Braccio abruptæ. Cap. XV.

SEd eam demum amicitiam iampridem ob-
trectatione gloriæ, & uirtutis æmulatio-
ne comminutam Sfortia grauiſſimis offen-
ſus iniurijs, poſt XXX. annos, adaperto tandem animo,
& libero ore penitus abrupit: quum ipſo Sfortia ad Bene-
uentum in carcerem coniecto, Braccius nihil amici calamita-
te permotus, uiolata repente amicitia, ea oppida, quæ ſunt in
Thuſcis inter Caſſiam uiam & Aureliam, Sfortianæ ditio
nis, Tartaliæ inuadenda, occupandáque tribuiſſet: idq; eò in
feſtius à Braccio factum fuiſſe uidebatur, quoniam ab ini-
tio ipſius fidei commendata fuerant, & ſubinde Tartalia
grauiorem iniuriam occupatis oppidis addiderat: quum Sfor
tianas turmas in hybernis oppreſſiſſet, fortiſſimo quoque

Decurionum, & equitum in ulneulis retento. Braccius enim in Vmbria felici rerum ſucceſſu elatus, uaſta cupiditate animum intenderat, ut urbis Romæ imperio potiretur. Tribus ſiquidem ea tempeſtate Pontificibus, immani Cardinalium ambitione, atque ſuperbia creatis, chriſtiana religio lacerabatur: Roma que terrarum quondam Domina, fame, peſtilentia, ac incendijs deformata, obſeſſa latronibus, ac orbata Pontifice, factioſorum libidini ſeruiebat. Ad id audendum, patrandumque facinus, idoneus, & opportunus erat Tartalia: quum ſub ſignis eius mille equites, & bis totidem pedites militarent. Fœdere itaque icto, ut mutuis auxilijs, atque opibus fines proferrent, & ſeſe aduerſus uim hoſtium tuerentur, Tartalia facile cuncta uſque ad Senenſium fines in poteſtatem redegit, præter Aquenſes, & Porſenianos, qui Sfortianorum præſidio tenebantur. Braccius uero poſitis ad Anienem caſtris, fuſisq; tumultuario prælio Romanorum copijs urbe potitus eſt. Per eos quoque dies Braccius Michaletum, qui, capto Sfortia, ad eum amicitiæ iure cum trecentis equitibus confugerat, omni pudore diſſoluto miſſum fecit, nec perſoluto quidem ſtipendio. Quam demum contumeliam indignatus Braccio Picininus, magno, nobiliq; animo reſarciuit, quum ex domeſtico abaco argentum omne, ut æs alienum cum milite diſſolueretur, ad Michaletum detuliſſet. Per hunc modum inter ſe diducti, accenſiq; odio Sfortia, & Braccius Italicæ militiæ principes effecti, magnosq; exercitus ductantes, de nomine, ſectas condiderunt. Qui-

bus demum liberarum ciuitatum, Regum, atque Pontificum opes uehementer attritæ, conuulſæq́ ſunt: quum ueluti ex condicto, pudenda eius ſeculi conditione, ad alenda bella ſæpe altercantes, & ſemper aduerſi, modo his, modo illis, mercenaria arma inferrent, aut ſuſtinerent.

De cauſa inimicitiarum cum Tartalia. Cap. XVI.

g Raui etiam de cauſa multis ante annis cum Tartalia amicitiam diremerat: quum ad Caſalecium, malignitate, aut metu deſerente locum Tartalia, ſe ab hoſtium cuneis ex obliquo irrumpentibus, cum turma protritum, & captum quereretur. Ea res, uti multorum oculis liquidiſſime ſpectata, euulgatáque utrinque in caſtris, dilui non potuit: Ob id in Tartaliæ pectus alte, tacitéque deſcenderat, adeò, ut occultum uigeret odium: & eò quidem lætalius, quòd illa eadem familiaritatis imago officijs quibuſdam, & alloquijs ſuſtentabatur.

De prima equitum Præfectura. Cap. XVII.

i Vo primum ductu apud Broliam uiginti quinque equitibus præfuit: qui numerus equitum eo tempore Turmam implebat. Apud Albertum autem Ferrariæ Principem iuſtæ alæ uexillum ſuſtulit, coniuncto ſibi Laurentio: In ea fuere equites ducenti. At confecto ibi bello reuerſus ad Broliam haud multum ibi permanſit, accitus à Raſpantibus, qui tum

Peruſiæ popularem ſtatum induxerant: Oppugnabat eorum libertatem Ioannes Galeacius Vicecomes: Illi ex aduerſo, contractis auxilijs, uno maximè Sfortia Duce, ſeipſos acerrime tuebantur. Sed ciuitas uiribus impar opulentiſſimo hoſti tandem ceſſit. Eo bello Sfortia uigilantis, intrepidi, maximéque pugnacis Ducis famam conſecutus, utrinque uirtutis & fidei præmium tulit. Donatus enim eſt publice ad ornamentum abaci, cælato argento, & ab hoſtium Duce, duplicato ſtipendio, Ioannis Galeacij militiæ adſcriptus. Inijt tum arctiorem amicitiam, ſocietatémque cum Parino certa lege communicatis turmis, ut æquali auſpicio regerentur. Sed profecti ad Inſubres, quum non uno in loco æquali ſorte, ſed diſpari cum laude militaſſent, obſcuriúsq; in dies fieret Parini nomen, Sfortia ſcilicet fortibus factis duorum famam uendicante, liuore, atque perfidia Parini exauthoratus, dimiſſúsq; eſt: Quum falſo accuſaretur apud ſuſpicacem Principem tanquam occultus, & capitalis Gibellinarum partium hoſtis, & genere Guelfus: cui factioni ſe maximè aduerſum Galeacius, quod ita ſibi conduceret, factis & dictis profiteretur. Eo modo proditus, ſed cum multo uerborum honore à Galeacio dimiſſus ad Florentinos ſe contulit, qui tum Gallorum Reges, & Germanos Cæſares aduerſus Galeacium concitarant.

De inſignibus gentilitiis à Roberto Cæſare dono acceptis. Cap. XVIII.

s Vb id tempus SFORTIAM iam pridem eximiæ uirtutis opinione percelebrem, Robertus Cæſar Auguſtus Romanorum Imperator illuſtrem fecit. Deſcenderat is in Italiam Florentinorum pecunijs euocatus ad bellum, ut Galeacius Mediolano pelleretur. Sed demum duobus tumultuarijs prælijs ad Brixiam pulſus, repreſſusq́, quum Patauium reparandis copijs diuertiſſet, obuiam honoris, & præſidij cauſa Sfortiam habuit, qui tum ſtatiuis in caſtris ad Montagnanam Patauino Principi Venetorum oppreſſo armis opem tulerat, præpoſitus Florentinorum auxilijs, quæ ſocio, amicóque Principi iure fœderis mittebantur. Excepit Cæſarem perornato, compoſitóque more militiæ, toto equitatu, circunductis, & in duplices alas digeſtis ordinibus, ita, ut Cæſar ea ſpecie cataphractorum equitum, qui criſtati, bardatiq́ omnes procurrerant, mirum in modum oblectaretur, erigeretq́ animum, renouando bello, ſi iis maxime copijs, & Sfortia Duce iuuaretur. Commouit & in admirationem Robertum ſimul, Proceresq́ Germanos Sfortiæ equus tanta arte concitatus, circumactusq́ in gyros, rurſusq́ tum plenis, tum ſuſpenſis ſaltibus reflexus, ut ſeſſore Sfortia nemo peritior, aut habilior reperiri poſſe uideretur. Qua una arte Germani grauiores, ſegnioresq́ habentes equos, dudum ad Brixiam ſe uictos fuiſſe memorabant. Viſebatur in Sfortiæ uexillis Citonium pomum, uetus Attendulæ gentis inſigne, ductum ſcilicet ab Oppidi nomine, uti Principem

familiam decuit. Ad id aſpiciens Cæſar, & ad Sſortiam ſe conuertens: Dignum,inquit,uirtute tua Leonem dabo, qui Citonium læua ſuſtineat, & minaci dextra tueatur, ne quis attractet,atque corripiat. Atque ita tabulis lata membrana confectis,Leonem fuluum erecta ceruice, alteri pedi innixum,dono dedit: conceſſitq́;, ut Attenduli omnes eo argumento uterentur,eſſentq́; in clientela Baioariæ Principum, quorum eſſet à priſca origine gentilitium inſigne. Nam Robertus ipſe,Norici Regulus,è Baioaria familia ſuffragijs Germaniæ Procerum de more ad imperium acceſſerat.

De honoratiore militia eius. Cap. XIX.

Egreſſus in Hetruriam Florentinis aliquot annos militauit: Bononienſi primum bello,quo uel ab aduerſo pugnæ euentu,quum in hoſtium poteſtatem ueniſſet, & fama clarior, & ſtipendio auctior euaſit. Piſano autem bello id magni Ducis ſpecimen dedit,ut Nerij Caponij manu, de Angelo Pergulano hoſtium Duce profligato,lauream acciperet, atq; item liliatum uexillum, decretóque demum publico annua pecunia donatiui nomine donaretur. Sed Piſanis in ſeruitutem redactis,quum Florentini quiete,atque otio fruerentur,ad Nicolaum Ateſtinum Ferrariæ Principem contendit: Is tum ab Othone Tertio Parmenſium Tyranno acerrime premebatur. Galeacio enim Vicecomite morte ſublato,Duces,dilacerato eius imperio,ſinguli ſingulas urbes occuparant. Par-

ma, Regiumq́ue Lepidi cum multis oppidis Othoni ceſſere. Is ueteranis inſtructus copijs, in queis ſupra quatuor equitum milia fuerant, Mutinæ, atque Ferrariæ imminebat: populabaturq́ effuſe agrum, & cuncta bellico terrore complebat. Cæterum ſuperuentu Sfortiæ, eius impetus fortiter eſt repreſſus, bis conſerta pugna, ſemel pro Mutinæ portis, quum Sfortia in eum ad ſuburbana uſque tecta inſolentisſime prouectum duabus portis feliciter erupiſſet, ac iterum non longè à Roberia, ubi Othoniani loco pulſi, ponteq́ue deiecti, multis ſuorum amisſis terga uerterunt. Nec multo poſt, ad Regiolum ancipiti euentu ex itinere dimicatum: quum Sfortianos à Guaſtalla maioris pecoris agentes prædam Otho ferociter adortus ancipiti periculo conflixiſſet. Suffoſo enim equo circunuentum, & captum, tanta ui ueterani equites, ut opem ferrent, ſigna intulerunt, ut erepto Duce ipſo ex Sfortianis ad triginta equites cum Michaleto caperentur. Hos Otho contra morem militiæ compedibus oneratos, duro in carcere quatuor menſes detinuit: adeoq́ue inhumaniter cruciauit, ut media hyeme nudos gelida aqua perfunderet. Sed perrupto demum carcere feliciter effugerunt, ut eam iniuriam Othonis cæde uindicarent.

De cæde Othonis Tertii. Cap. XX.

Otho, ubi conatibus ſuis ſuſtinente, urgenteq́ue Sfortia, acerrime reſiſti uidet, pacem, ut falleret, ſe appetere ſimulauit, ſperans

Nicolaum, prægrauante ſtipendio, Sfortianas copias eſſe di-
miſſurum, ut demum ex occaſione incautum, exutumque ar-
mis repentinus inuaderet. Poſtulabat igitur Otho, ut Nico-
laus in colloquium deuenire minimè grauaretur, ut co-
ràm de pace liquidiſſime agi poſſet. Id bis abnuerat
Nicolaus ab inſidioſo, aſtutoque homine dolum ueri-
tus. Sed tandem aſſenſit, ut eius perfidiam præoccuparet;
Res eo modo cõpoſita eſt, ut ambo inermes, binis ſtipati equi
tibus, pariq; ſpacio à ſuorum agminibus prouecti ad pri-
mum à Roberia lapidem militari in uia conuenirent. Ade-
rant Othoni Guido Taurellus, & Antonaccius Aquila-
nus clari Duces: Nicolaum uero Sfortia, & Michaletus me
dium tenebant. Cæterum uix dum cœptis ſermonibus, Sfor
tia præalto, & feroci equo in Othonem repente concitato
eum per loricam, quam lacinia tectam fruſtra induerat, ſub
coſtis gladio transfodit, proſtratum confecit Michaletus:
Taurellus & Aquilanus, quum ſigno dato undique ex inſi
dijs procurreretur, capti; comitatus uero eorum in fugam
præceps, magna ex parte armis, & equis exutus eſt. Ex
temploque Sfortia promotis caſtris Parmam contendit: re-
ceptusq; à ciuibus, qui liberatori, & tyrannicidæ inſigni ſtu
dio fauendum exiſtimabant, Othonis filium in arce obſedit:
Is erat Nicolaus cognomento Guerrerius, quæ uox bellico-
ſum ſonat. Ea dedita, pari demum euentu, & Regium, &
ſancti Donini oppidum, cum Triginta amplius caſtellis in
ditionem Ateſtini deuenerunt: ita, ut fortuna puncto tem-

poris Othonis imperio pariter, ac uitæ finem attulerãt.
His rebus biennio confectis, Sfortia quum à Nicolao diſcede
ret, Monticulo Parmenſis agri oppido donatus eſt; atq; item
uexillo, in quo Adamas Turbinatus aureo incluſus annulo
depictus erat: quo inſigni poſtea, & ipſum, & poſteros
eius perpetuò uſos fuiſſe conſpicimus.

De diuerſitate famæ ex Othonis cæde. Cap. XXI.

f

Vere ea tempeſtate, qui clarisſimi facti no
men accumulata cum laude celebrarent. Por
rò alij contrà interpretarentur: utpotè qui
ſacroſanctam colloquij fidem ſingulari perfidia uiolatam,
iusq́; gentium fœdo in poſteros exemplo temeratum, atque
ſublatum dictitarent: Adeò, ut Sfortiæ, militari iudicio, ma-
gna quidem inuidia, ſed Nicolao multò maxima conflaretur.
Quamobrem Sfortia, ubi ſe acrius perſtringi didicit, publi
co in loco, ita, ut à multis inſignibus uiris exaudiretur, in
hunc modum eſt prolocutus: Deſinant, inquit, ex occulto
uerbis criminari, quicquid de Othone tranſactum eſt: Quan
doquidem ego eum iure cæſum, ſiquis improbet, ſingulari cer
tamine ſim oſtenſurus. An non ego etiam ingratus, & ne-
quaquam exiſtimari potuerim, ſi principi, qui me ipſum, co-
piasq́; meas alit, parere, operamq́ue præſtare recuſaſſem? in
eo præſertim homine tollendo, qui perfidia, & ſæua ty-
rannide infamis, contra fas, & æquum, ſceleratis armis alie-
na appetebat: quum & ego quoque immani laceſſitus iniu-

ria cum priuato nomine, & iure quidem optimo, uel ad aram fuerim occiſurus.

Quibus Principibus operam nauarit. Cap. XXII.

Q*uatuor demum Pontificibus Maximis, & totidē Regibus, aut Dux ſummus, aut æqua li cum imperio operā nauauit : Gregorio* XII. *primū, ac Alexandro* V. *quum Ludouicū* II. *Ande gauenſem, in paternum regnum reduceret: ac demum Ioanni* XXIII. *A quo inſigni liberalitate, ut merita ſtipendia ſoluerentur, Cotignolam patriam dono accepit. Quo munere nihil uberius, aut omnino iucundius in toto uitæ curſu ſibi eueniſſe fatebatur, quòd honeſtiſsimo dominatu parto, ciuium ſuorum Princeps eſſet effectus. Aſſeruit demum in libertatem Romanos, Braccio urbe depulſo, Legatumq́ue Vſelanum in arce diu obſeſſum dignitati reſtituit, Stephanuccio Cardinale in carcerem coniecto, qui ordinis, & patriæ dignitatis oblitus, auerſusq́ Pontifici, Braccij partes ſequebatur. Martinus enim in Concilio apud Conſtantiam, Ioanne in ordinem Senatorium redacto, omnium ſuffragijs Pontifex renuntiatus in Italiam uenerat. Nec multò poſt, Sfortia, uti decuit Pontificiæ dignitatis aſſertorem, urbe Roma Iordano Columnæ tradita (is à fratre Pontifice præmiſſus fuerat) ſacroſanctæ militiæ Vexillifer creatus eſt : ut eo honore, qui in Italia ſupremus habetur, ſupra cæteros duces emineret.*

à Ludouico Secundo inſignem tantum beneuolentiam, gratiámque promeruit, quum ille Ladislao ad Fregellas memorabili acie ſuperato, uictoria uti neſciuiſſet, interrupto ſcilicet ſecundarum rerum curſu, peſſimis Pauli Vrſini artibus. Tranſiuit demum magnis, frequentibusq́ iniurijs, ab eodem Paulo urbe extruſus, ad Ladislaum. Ab hoc Rege, qui totius Italiæ imperium ingenti animo affectabat, quatuor oppidis in Samnio donatus eſt: quum & antea Franciſcum filium urbis Tricarici Comitem feciſſet: qui tredecim annorum puer, ut paternæ fidei obſes foret, è Ferraria Neapolim aduenerat. Ladislao autem immatura morte ſurrepto, ſorori eius Ioannæ Reginæ adhæſit: iactatusq́ eſt uario euentu, magnis fortunæ fluctibus: quum modo inſigni gratia floreret, modo graui preſſus inuidia mergeretur. Incredibile quidem dictu eſt, quantos æſtus receperit Reginæ animus, quum inſanis amoribus perditiſſime deſeruiret. Nam Alopo, Vrbanus Aurilia, atque eo prætextu legationis in Germaniam ablegato Caracciolus ſucceſſerant. His admiſcebatur Sfortia, procacibus Reginæ oculis ad amorem pellectus: eò cæteris grauior riualis, quòd omnes ſimul ingentis animi uirtute, copiarúmque inuictis opibus anteiret. Inter tantos rerum motus, quibus modo aduerſa, modo ſecunda, & ſemper inſtabilis fortuna Sfortiam exercuit, obuenere ei, largiente Regina, Beneuentum, Manfredonia, Baro-

lum,itemq́ue Tranium urbes, & ſupra XX. Oppida, partim in Apulis, & Samnio, partim in Brutijs, atque Lucanis. Sed diductus demum à Regina, quum Sirgiani dolis, ac inſidijs peteretur, Ludouico Tertio Secundi filio ſe coniunxit, ita iubente Martino Pontifice, qui Ioannam Regiæ maieſtatis nomen perpetuis ſtupris dedecorantem, regno exturbandam ſuſceperat. Sed amantium iræ, bella, ſuſpiciones eum rebus exitum dederunt, ut Sfortia rurſus in gratiam, priſtinumq́ue militiæ honorem reciperetur. Quo etiam tempore cum Braccio ueterem amicitiam repetiuit, quam duo longè clarisſimi Duces, manentibus inducijs, in colloquium Saccomania in ſylua deueniſſent. Deſciuit demum ab adoptante matre Regina ingratus filius, Rex Alfonſus: adeò, ut capto Caracciolo in arce Capuana Reginam oppugnaret. Qua indignitate permotus Sfortia, obſeſſæ celeriter opem tulit: memorabiliq́; pugna, Rege profligato, Catalanos in arcem nouam compulit: neque poſtea unquam ab officio, amicitiáque diſceſſum.

Quoties proſpere, infeliciterq́; pugnarit. Cap. XXIIII.

S *Epties iuſta acie feliciter pugnauit, ter tantum alteram fortunam expertus, & ea quidem conditione, ut aduerſis aliquantò clarior, quàm ſecundis haberetur. Nemo enim eo conſtantius hoſtilem impetum ferre, pertinacius reſiſtere, nobilius pedem referre, & denique fortius Ducis ſimul, ac militis of-*

ſicia implere didicerat: utpotè qui nunquam propinquo, & ferienti hoſti terga oſtenderet: nunquam niſi omnium poſtremus, & ora ferociter obuertens, & acriter repugnans, ſe reciperet.

De Angelo Pergulano profligato. Cap. XXV.

PIſanis graui bello, & prædura obſidione fermè oppresſis, quum Angelus Pergulanus, incomparabili uictoria de Heluetijs parta, admodum clarus, qui opem ferret, Aurelia uia, per Senenſium oram aduentare nuntiaretur, unus Sfortia obuiam eundi, reprimendiq́ hoſtis munus alacriter ſuſcepit: Quamquam Bertoldus Vrſinus ad quem belli ſumma reſpiciebat, ne ancipiti prælio pugnandum foret, remoturus à muris caſtra id conſilium damnaret, & minus ab ipſo quoque Tartalia probaretur. Concedente igitur Nerio Caponio legato, qui promptum in eo animi uigorem admirabatur, magnis, ac inuſitatis die, noctúque, confectis itineribus, ſyluiſq́ etiam, ac impeditis fluminibus, magno labore ſuperatis, improuiſus ad hoſtes contendit. Quo repentino incurſu, cum ſigna è ſyluis educerentur, tantum terrorem imparatis intulit, ut Pergulanus bis fruſtra compoſito agmine, bis pugna ſtrenue inſtaurata, fuſus, fugatuſq́ ſit, ſignis, ac impedimentis omnibus amisſis, & uix quarta parte equitum ex uehementi curſu ſeruata. Ad eam quoque uictoriam memorabile facinus adiunxit, quum detracta hoſtibus ſaga, equites ſuos

induere, prælatiſq; Pergulani uexillis ad proximi oppidi portam procedere felici dolo præcepiſſet. Id erat Caſtel-lionum ab Aprili piſcoſo lacu Piſcarium appellatum, in ora maris ſaxeo tumulo impoſitum. Nec mora, oppidani eo er-rore decepti, hoſtes pro ſocijs gratulanter excepere. Atq; ita irrumpente occupatam à primis portam toto exercitu, op-pidum captum, direptumque eſt. Ob eam rem à Pergulano male geſtam, deſperatis rebus, Piſani Florentinis deditio-nem fecerunt. Sfortiæ autem, dum uita maneret, Senatus, uti de Republica benemerito, millenos quot annis aureos lilia-tos donatiui nomine decreuit.

ve Ladiſlao Rege ad Lyrim ſuperato. Cap. XXVI.

e O Bello, quo Ludouicus Secundus Andega-uenſis, adiuuante Gregorio Pontifice, ipſo Sfortia, ac item Paulo Vrſino Ducibus, in Apuliæ regnum reducebatur, mirum in modum, cum pru-dentiæ militaris, tum inuſitatæ uirtutis laude, nominis fa-mam adauxit. Ladislao enim Rege, ut fines tueretur, ex Caſſinatibus campis alacriter prouecto, quum ob id ſuſpen-ſo admodum Ludouico Duces cunctarentur, Sfortia perno-bili in medium prolata ſententia tranſeundum omnino Ly-rim amnem, atque è ueſtigio hoſtes inuadendos cenſuit: quòd cunctari, & ſedere arma inferentibus, ineptum, & exitia-le uideretur. Itaque Lyri ſupra Fregellas, uado ſuperato, col-latis ſignis eſt dimicatum: & eo quidem euentu, ut profli-

gato

gato Rege, & proſtratis eius copijs, caſtriſq́ etiam, & ſignis, ac Ducibus captis, uictoria inter memorabiles pararetur. Eo die Sfortia, cuncta moderatus, inſtruxit aciem: & primum agmen in hoſtes induxit, ita, ut ferè omnium primus fortisſimum quenque ſe ſequi iubens, inclinata, adpreſſaq́ lateri haſta, purpureis inſignibus conſpicuus, Nicolaum Campobaſſe Comitem, qui auratis armis refulgens, & prealte criſtatus eminebat, ingenti ictu proſterneret, & caperet: ipſéque demum, uariante fortuna, ut fit, creſcentibus utrinque auxilijs, in omni ferè pugnæ loco, atque periculo, & præclarus adhortator, & bellator acerrimus conſpiceretur. Vſus eſt ea die incomparabili equo ſpadice alternos pedes uſque ad genua calciato, cui ab agilitate Cato nomen erat. Primam igitur uictoriæ lauream Ludouicus Sfortiæ detulit, inuidente Paulo Vrſino. Quod non multis inde annis Ladislaus, ambobus Regijs in caſtris ad Tudertum militantibus, præclaro teſtimonio confirmauit: quum præſenti Paulo, Sfortiam interrogans, dixiſſet: An non, & hoc oppidum expugnabis, qui ad Lyrim cum illo Cato equo tuo ubique pugnax, & uehemens, me ipſum, copiaſq́ meas profligaſti? Quæ uerba in Pauli animum iam antea cæco liuore corruptum, profunde admodum deſcenderunt. Sfortiam enim uir ſuperbus, neque ſuperiorem ſibi, neque parem exiſtimari uolebat.

De prælio ad Aquilam feliciter commiſſo. Cap. XXVII.

q Vum Regina delitijs, amoribusq́ꝫ uacaret, & Alopus Regio planè faſtu rerum potiretur, capto demum Sfortia, plerique regni Proceres ab ea defecerant. Sed ante alios Alopum, Reginamq́ue terrebat Antonaccius Regulus, uir bello clarus, qui Aquilam ualidiſsimam urbem occuparat. Is terror Sfortiæ ſaluti fuit. Cuſtodia etenim eductus, inſtructo ualido exercitu, Aquilam contendit. Cum caſtra ad urbem proferrentur, Antonaccius, uiribus, ac ingenio ferox, minimè dubitauit, quin copias omnes militares, atque item Aquilanorum iuuentutem, & ingentem armatorum agreſtium manum educeret, & magna loci fiducia, & populari quadam alacritate, infeſtis ſignis, in Sfortiam deferretur. Ferunt Sfortiam temeritate, ac inſolentia hoſtium permotum riſiſſe paululum, monuiſſeq́ue Præfectos, ut confertum, maximéque denſatum cataphractorum agmen irruentibus obijcerent, nihil autem loco mouerentur, donec ipſe, quid fieri uellet, tuba ſignum dediſſet. Erat in dextra, accliuis locus, ibi cohortes locat: ad læuam, planiore in loco, leuem armaturam equeſtrem lunata ala ſeſe oſtentare iubet: ipſe ſubductis è medio agmine delectis aliquot turmis, magno itineris flexu, in tergo nihil tale putantibus ſeſe oſtendit, ita, ut nouiſsimos hoſtium exeuntes porta, partim intra urbem compelleret, partim ab urbe excluſos, & ad ſuorum extremum agmen confugientes perſequeretur. Tum uero ſigno tuba dato, & peditatus ab accliui loco repente in latus hoſtium decurrens, &

leuis armaturæ è diuerſo expanſis alis concitata, in medios impetum fecere: Cataphractus quoq; equitatus à fronte irruentium impetũ egregie excepit, atq; ſuſtinuit: Ac eodem ferè puncto temporis Sfortia cæcidit terga. Quibus malis undique circunuenti Aquilani, in medio cæſi, & ad unum ferè omnes cum Ducibus, atque uexillis capti, temeritatis pœnas dederunt. Qua calamitate permoti, qui in urbe reſtiterant, portas uictoribus aperuere, orantes Sfortiam, ut uictos pariter, & deditos conſeruaret. Nec mora, captiuos omnes una uoce liberauit: Antonacciumq́ue in primis, & Decuriones urbis cœnæ adhibuit. Tanta re patrata, confectoq́ue bello ſine ſuorum uulnere hortatus eſt Aquilanos, ut Reginæ nomen in poſterum fidelius colerent, & ad impetrandam erroris ueniam ipſius authoritate, ac officio uterentur: ſe libentiſſime interceſſurum pro his, quos incolumes conſeruaſſet, quum iure belli diripere, atque interficere poſſet. Id uero fortunæ fuit humanis rebus illudentis, Aquilanos paulo ante ſuperbia elatos, ingentiq; mox fractos calamitate, & demum ſubito, atque inſperato gaudio exultantes conſpexiſſe. Quo Aquilanorum exemplo adducti, Iulius Cæſar Capuanus, qui Capuam occuparat, & Carolus Martianus, & Chriſtophorus Caietanus, reſtitutis urbibus, ac oppidis, ueluti deſperantes, conſilio'que depulſi, Sfortia uade, fidemq́ue ſuam Reginæ nomine præſtante ad officium redierunt.

De Tartalia ad Thuſcanellam deuicto. Cap. XXVIII.

Artaliam inimico ſimul, ac hoſtili animo perſecutus, ad Thuſcanellam improuiſa acie profligauit, ulturus iniurias, quas ſuperiore anno, dum in cuſtodia ſeruaretur, acceperat. Noctu enim à diuerſa Viterbij porta, ut ſpeculatores falleret, cum expeditis copijs profectus, pedites caua in ualle occultauit, ut ex inſidijs, quum ſignum pugnæ datum foret, extemplo proſilirent: Turmas uero quatuor, cum Sanctoparente, obliquo itinere locatas ſtatuit: ipſe cum robore equitatus intra ſyluam conſtitit: Vti præceperat, præmiſſi leuis armaturæ equites, prædatorum ſpecie, armenta paſcentia corripere, fugatis agreſtibus, cœperunt. Tartalia ad clamorem excitatur, familiam armat, prædam abigentium tergis inhærere iubet: creſcente tumultu, oritur prælium. Auctis numero hoſtibus Tartaliani equites ad tubæ cantum ſub ſignis porta effunduntur. Nec ſe continet Tartalia, quin ad ferendam opem cum globo cataphractorum erumpat. Tum uero erupere è ſyluis undique Sfortiani: pugnatumq́ue eſt, ac ſi alias unquam longè fortisſime. Sed premente Sfortia acrius, ſternenteq́ue ſigna, Tartaliani intra portam ſunt compulſi, magno accepto detrimento, maioreq́ue Ducis periculo, qui inuectus per pontem irrumpentibus ſimul Sfortianis caſu quodam ſeruatus eſt: quum Hugonem Sfortianæ turmæ præfectum, uehementi offenſione ab cathena pontis in foſſam deturbatum, reliqui impedito, atque occupato ponte ſubſequi nequiuiſſent. Nam Tartalia ſaucius, & multo perculſus me-

tu extemplo cataractam demitti iuſſit, ita, ut alienæ ſalutis oblitus tertiam ferè ſuorum partem excluderet. In his Donatus Lauellus Tartaliæ frater fuit. Captus eſt & in oppido Pellinus Cotignola Dux turmæ fortiſſimus: qui cognitum Tartaliam, magniſq; ictibus ferreæ clauæ percuſſum, ut caperet, fuerat inſecutus. Eo prælio Franciſcus Sfortiæ filius ſextumdecimum natus annum, quòd antea ei pater minimè conceſſerat, in aduerſos hoſtes alacriter haſtam perrupit: ſubindéque cingulo militari, & calcaribus aureis, præclaro etiam hoſtium teſtimonio exornari promeruit.

De pugna ad Sebeti Pontem egregie depugnata. Cap. XXIX.

m

Emorabili autem ea acie, qua iuxta Neapolim ad Sebeti amnis pontem pluribus horis eſt dimicatum, mirificæ uirtutis laudem tulit: præclaro maximè Alphonſi Regis præconio confirmatam, qui tum hoſtis, & ſpectator è trireme cuncta oculis obſeruarat. Reducebat tum Sfortia Ludouicum III. Andegauenſem in auita, paternáque iura Neapolitani Regni, authore Martino Pontifice: Quum Reginam ſeuere aliquandiu, & fruſtra demum caſtigatam armis omnino perſequendam cenſuiſſet: quòd nihil famæ ſuæ parceret, nec ullo dedecoris metu, aut reſpectu Chriſtianæ pietatis permoueretur: Vtpotè quæ iampridem contra fas, & Regium decus, amatoris Sergiani intolerandæ libidini nobiliſſimi regni nomen, & diuina, ac humana omnia ſubieciſſet. Ob

id impotens ſui mulier libidine ſimul, atque ſuperbia exardens, Alphonſum in Corſica bellum gerente euocarat, adoptarat'q́ in filium, ut Hiſpanicis opibus uim Galli hoſtis popul ſaret. Itaque multis ante diebus oppugnata, & ex inſidijs per aquæductum, & obſoletam portam ſemicapta Neapoli, & Ludouicus in Sfortiana caſtra ad Auerſam peruenit, & Alphonſi onerariæ, & roſtratæ naues ad Oui arcem appulerunt. Quamobrem Sfortia, & nauandæ operæ, & oſtentandæ uirtutis cupidus ad Sebetum uſque caſtra promouit. Inde ſex ſtadijs ad urbis portas, præmiſſis leuis armaturæ equitibus, non modo Reginæ ſtipendijs addictos, Vrſum Vrſinum, & Iacobum Candolam, & Bernardum Cartheium Duces, uerum & equites Catalanos, quos Alphonſus aduexerat, & Neapolitanos, tum maximè equitatui ſtudentes ad prælium exiuit. Commiſſa eſt pugna paribus animis: Sed Alphonſo triremes ad litus admouente, & lapideas pilas tormentis in oppoſita hoſtium latera ſæpius emittente, ter repreſſa eſt Sfortiæ uirtus. Sed deterſa tormenti ictu ab caſſide criſta, eo ardore pugnam reſtituit, & ſigna intulit, ut pulſi loco hoſtes terga darent, & diſſipato agmine cum multa equorum, ac hominum ſtrage intra portam compellerentur. Tum uero Sfortia uictor, ut Ludouico ſimul, ac Alphonſo deſignatis Regibus ardorem, ſtudiumq́ ſuum oſtentaret, in prealta ad portam munitione Andagauenſium ſigna præfixit, tutatus ea per ſemihoræ ſpacium ne à quoquam prius, quàm ſe reciperet, impune tollerentur.

Eo prælio id certe memoria dignum accidit, ut uirtutis amore Alphonſus in eum unum tormenta naualia dirigi uetaret. Sfortia uero pariter ediceret, ne currulibus tormentis in litore conſtitutis triremis Regia peteretur. Nam Squarcia Monopolitanus inter Sfortianos bellator acerrimus, quum ſuffoſſo equo captus, & ad Regiam triremem ſcapha perductus, petente Rege, pugnantem Sfortiam digito commonſtraſſet, ille pernobili, & planè regia humanitate, parcendum cũ Duci eximio, tum bellatori fortiſſimo protinus edixerat.

De Roma libertati reſtituta, & Picinino acie capto. Cap. XXX.

m *Iſſus à Regina cum ualidiſſimis copijs, ut urbem Romam impotenti Braccij dominatu liberaret, ad promerendam eo inſigni beneficio gratiam apud Martinum Pontificem, inter Appiam, & Latinam portam caſtra locauit. Inde quum Braccium, uel miſſa per præconem cruenta ad eum cheirotheca, ut iuſto prælio certaretur, fruſtra prouocaſſet, ſupra Oſtiam demum Tyberi ponte conſtrato, exercitum traduxit, tanta animi magnitudine, uictoriæq; fiducia, ut dubitantibus, ſciſcitantibusq; Præfectis, an ullum haberet amicum, à quo commeatum eſſet petiturus, comprehenſo gladij capulo, reſponderit: His uiris, & fortibus omnia feliciter expediet. Atque ita pontem reſcindi iuſſerit. Ad eius rei famam, adeò mente commotum fuiſſe Braccium ferunt, ut diffiſus Populo Romano, nec conclamatis quidem uaſis, multisq; relictis impe-*

dimentis per Miluium pontem ſe proriperet, atque inde reciſa pontis parte, ne hoſtis inſequi poſſet, in Vmbriæ fines citato agmine deferretur. Sed compoſitis iam urbanis rebus, Picininus Braccio circa Preneſte cum parte exercitus relictus, quum infeſta populatione circa urbem Romanorum armenta diriperet, & Romanos primò, ac ipſum denique Sfortiam, ut opem ferret, ad prælium exciuit. Pugnatum eſt uario euentu, & utrinque ſemper acerrime præter aquæductum: quum Picininus prædam tueri, & Sfortiani, Romaniq́ iam longè abactam recuperare, ſumma contentione decertarent. Ad extremum adnitente, cohortanteq́ Sfortia, Bracciani profligantur, omnisq́ item præda recipitur, capiturq́ ipſe Dux hoſtium Picininus, ad augendam Romanorum, Sfortiæq́ lætitiam. Is tandiu in Capitolio ualde humaniter, ac liberaliter cuſtoditus, non prius eſt emiſſus, quàm impetrante Braccio Sfortiani milites, Ducesq́ à Tartalia in inſulas Vulſinij lacus relegati, facta permutatione, ad Sfortiam incolumes peruenerunt.

De Alphonſo Rege acie profligato. Cap. XXXI.

Longè autem nobiliſſime, ſecundiſſimeque cum Alphonſo Rege conflixit: quum ille ingrato animo, atq́ impijs armis Reginam matrem oppugnaret. Procurante enim Martino, nec abnuente Ludouico ad Caietam pace facta, & reſtitutis demum Acerris, Sfortia Reginæ, Regisq́ militiæ fuerat adſcriptus,

ea conditione,

ea conditione, ut præoccupanti, exigentiq; operam nauaret. Eo tempore Alphonſus regnandi auidus, neque probra famoſæ matris, neque portentoſam Sergiani potentiam ferre poterat. Itaque felici aſtu, ſimulata ægritudine, illectum ob id Sergianum, ac officij cauſa, ut decumbenti aſſideret, in arcem nouam uenientem cum uniuerſa familia comprehendit, correptisq; repente armis, cum delecta ad id Catalanorum manu, ut Reginam opprimeret, ad Capuanam arcem aduolauit. Sed magno caſu, renuntiante Sergiani caſum puero, qui facile inter crura cuſtodum portæ elapſus accurrerat, Regina ſeruata eſt. Iam enim armatus Rex prioribus equi pedibus pontem attigerat, quum à Damiano Centurione, reiecto per frenum equo, ianua eſt prohibitus. Nec mora, accitis undique copijs, circunſideri, oppugnariq; miſſilibus, atq; tormentis cœpit. Peruaſere tamen cum literis Reginæ ad Sfortiam nuntij, maturam opem perditis rebus implorantes. Itaque Sfortia à Mirabello, inſigni celeritate, Neapolim, promotis ad arcem copijs, profectus, per idoneos homines orauit Regem, ut tam fœdo incœpto abſiſtere, nec à fœmina eadem & matre oppreſſa (quod à uirtute Regij animi alienum uideretur) gloriam appetere uellet. Se enim officij lege præoccupatum Reginæ ſaluti deeſſe non poſſe: ſed daturum enixe operam, ut Regina eum ex æquo regnare pateretur: tollerenturq; diſſenſionis cauſæ: quod factu facile foret: Quandoquidem Sergianus in ipſius manu eſſet: à quo Reginæ animus ad omnem conſilij caſum expoſitus depende-

ret. Ad ea Alphonſus elate reſpondit: Se Sfortia armato, diſceptatore, atque arbitro uti nolle. Nec multò poſt, magnis accitis undique copijs, Regio ſpiritu egreſſus urbe, collatis ſignis, cum Sfortia dimicauit. Eo prælio uera uirtute, & uario ſæpe euentu, quum multis horis pugnaretur, ad extremum Sfortia, felici conſilio, hortorum macerias in latere hoſtium diſiecit, ancipitiq; acie circunuentos hoſtes fudit: tanta ui in tranſuerſos inuectus, ut penè Rex ipſe intercluſus caperetur. In ea equorum, ac hominum ſtrage, Sfortia primum Regiæ alæ Signiferum ſua manu confodit: captáque ſunt equitum ad duo millia, & in his nobiles Catalani centum uiginti: Illuſtresq; uiri Raimundus Perillius, Ioannes Moncata, Bernardus Contellia, & Lupus Corellia. Eodem uictoriæ impetu in arcem Alphonſus eſt compulſus, ita, ut à Neapolitanis, Sfortianisq; Catalanorum omnium domus in prædam uerterentur.

De infelicitate prælii ad Viterbium. Cap. XXXII.

Infelici porrò euentu ad Viterbium cum Braccio pugnauit: ſed deſertus, & proditus à Giliberto, & Nicolao Vrſino, qui cum Braccio, paucis ante diebus, occulto fœdere icto, ubi occaſionem fortuna præbuiſſet, ſe Sfortiam in acie deſerturos promiſerant: Cuius ſceleris indices tabulas Nicolai ſubſcriptas manu, Braccius in colloquio ad Saccomaniam ſyluam Sfortiæ poſtea oſtendit. Dimicatum eſt Caſſia in uia non

longè à Buſſetanis aquis, quum Tartalia tranſuectis per Vulſinium lacum copijs ſuis Braccio ſe coniunxiſſet, qui ab Ariſpampano, & à Balneo Regio (id Feroniæ lucus fuit) ad montem Faliſcum peruenerat. Pugnauere ſummi Duces, ſummis incenſi odijs, ſummiſq; uel ob id annixi uiribus, à meridie ad occaſum ſolis: Quum nemo (teſte demum uictore Braccio) è tantis copijs (quandoquidem ab octo millibus equitum pugnaretur) ipſo Sfortia, aut maiore arte, aut uehementiore impetu, aut diuturniore conſtantia dimicaſſet. Cæterum Sfortiam fruſtra reuocantem ſuos, ut in prælium redirent, letale uulnus ceruice acceptum tardauit, amisſis ſubinde mille & ſeptingentis equitibus. In his capti ſunt quadraginta octo Præfecti, & Centuriones, uirtute uero maximè illuſtres, Foſchinus ſororis filius, Acactabriga, Manuſq; Bariles, quos Braccius in Veſentinam, Martanamque inſulas cuſtodiendos miſit.

De clade ad Cryptam accepta. Cap. XXXIII.

Lturus iniurias à Sergiano ſibi illatas, qui diu uenena, & ſicas fruſtra pertentarat, ſtruxeratq; dudum inſidias ad Sarni pontem, armato exercitu, Neapolim intrauit, inclamantibus Sfortianis Reginæ nomen: Sergianum uero ad necem depoſcentibus; qui impotenti ſuperbia, malignitateq;, diuina, ac humana iura conturbaret. Fauebat Sfortiæ nobilitas omnis, cuius concurſu, authore Franciſco Morimino, porta intranti pate-

facta fuerat. At Sergianus tanto metu conſternatus, quòd uiribus eſſet impar, ad dolos ſe conuertit: emittiturq́ue arce Franciſcus Vrſinus, authoritate inſigni, qui Sfortiam adeat, nomineq́ue Reginæ oret, ut ab armis diſcedat. Fore enim, ut æquisſimis conditionibus ea controuerſia ad otium deducatur: Non debere eum, quum priuatas iniurias ulciſci properaret, publicarum rerum ſalutem in periculum deuocare, læſa præſertim, & ſugillata Reginæ maieſtate, quæ eundem cum Sergiano, conturbationis, atque moleſtiæ caſum ſubire cogeretur. Ad ea Sfortia reſpondit: ſe, uti antea Reginæ nomen in omni fortuna ſpectata fide coluiſſet, ita & tum eius cauſa iniurias omnes, & contumelias animo depoſiturum, modo ipſa ſe traduci, & circumagi fallacisſimis Sergiani artibus minimè pateretur. Ita cõmeante ſæpius Vrſino, & res compoſitas ſimulante, & prædicante, ut cogendis, inſtruendisq́ue copijs ſpatium daretur, ad id Sfortia, poſtulante Regina, adducitur, ut copias eductas urbe in ſuburbana Corregia transferret. Ea ſunt contra Arcem nouam, & ad ſubiecti litoris plagam hortorum amœnitate percelebrè extenduntur. Per hunc modum tanto armorum impetu, ſpe pacis ad otium compreſſo, quum Sfortia nihil omnino timendum putaret, ſpatiareturq́ue inermis in litore, Vrſinus magna armatorum coacta manu, improuiſus erupit; incompoſitos adoritur; funditq́ue tanta celeritate, ut Sfortia ſemineruis inopinati periculi caſum excipere cogeretur. Sfortiani toto eo litore fugati ad Cryptam perfoſſi, à Cocceio Pauſi-

lippi montis peruenere. Ibi aliquandiu Sfortia, globo facto, pugnam ſuſtinuit: ipſéque demum per Cryptam ſubſecutus, Caſale Principis euaſit, amisſis quingentis equitibus. Sed demum refecto exercitu ab Aurilia familia Acerris receptus, tanta ui demum ad oppugnandam Neapolim eſt reuerſus, ut Sergianus filios obſides dare, ſarcire detrimentum ad Cryptam receptum, remiſſáque potentia parem ferre cogeretur.

De infelici pugna ad Capuam. Cap. XXXIIII.

à Braccio quoque tumultuaria pugna ſuperatus, ad ſanctæ Mariæ Burgum, quo in loco ueterem Capuam fuiſſe conſtat, ſexcentos amplius equites amiſit, adeò, ut à Braccianis, Acatabriga, atq; Iannucio captis, Tartalia primum, & ipſe demum Sfortia ad Auerſam uſque pellerentur. Occultarat enim Braccius aliquot turmas prædenſa in ſylua, quæ ad Siliceum Glanij pontem, Atellanámque uiam pertinebat: quarum eruptione, quum in tranſuerſos impetum feciſſent, primæ pugnantium alæ à reliquis intercluſæ, profligatǽq; ſunt. Cæterum Braccius, ubi Capuam eſt reuerſus, de Iannucio uiro fortisſimo ſupplicium ſumpſit, quòd paucis ante annis ab ipſius caſtris, exacto ſtipendio, ſed nequaquam impetrata misſione diſceſſiſſet.

Quoties prælio, & inſidiis ſit captus. Cap. XXXV.

Emel omnino manu hoſtium, bis inimicorum fraude captus eſt. Cæterum adeò felici ſorte, ut è calamitate, ſeipſo ſemper maior, & clarior euaſerit. Siquidem præter honores, & opes, quas obiter ab innocentia, præclaráque uirtute affluenter eſt conſecutus, etiam illi (quod in ſumma totius uitæ iucundiſſimum uidetur) opportune, atq; feliciter euenit, ut inimici eius ferè omnes, admirabili Deorum immortaliũ iudicio plecterentur.

De prælio ad Caſalecium facto. Cap. XXXVI.

O inſigni prælio, quo ad Bononiam, iuxta Rheni pontem Bernardonus uir Gallus Pontificis, Florentinorúmque, & Bononienſium imperator ſuperatus, captúſq; eſt ab Alberico, & Vermio Ioannis Galeacij Ducibus, Sfortia & ipſe in poteſtatem hoſtium deuenit. In eum enim conſtantiſſime dimicantem, & deſerente locum Tartalia, à latere præſidio nudatum, Facinius Canis Dux acerrimus, cum denſata ala Cataphractorum equitum irrupit, adeò uehementi, improuiſóq; impetu, ut multis proſtratis, & ipſe Sfortia equo per armos haſta perfoſſo deturbaretur, ſuperincidentibúſq; uictis ſimul, atque uictoribus, planè oppreſſus ſummum uitæ periculum adiret. Vbi uero Alberici beneficio caſtris hoſtium ſe explicuit, ingenti animo gregarios milites, qui exuti armis, & equis, more militiæ, dimittebantur, cohortatus eſt, ut bene ſperarent, & ſe Duce Florentiam uenirent. Fore

enim, ut accepta incommoda Senatus liberalitate, & cura ſarcirentur. Ita ipſe pedes Apenninum tranſgreſſus, portæ urbis applicans, uti erat puluerulentus, recta in Curiam contendit, trecentos amplius uiros fortes adducens: Patres conſcripti, inquit, nos ueſtri milites, uti oportuit, pro dignitate ueſtra, & militari laude impigrè pugnauimus: fortuna autem quò d uoluit, & potuit, inſolenter effecit. Cæterum ſi digni ſumus, qui ueſtra benignitate, armis, & equis inſtruamur, dabimus enixe operam, ut nos iudicij ueſtri minimè pœniteat, & nos uberiore ſtipendio digni uideamur. Placuit Senatui in eo publico omnium dolore generoſi, infractiq́ue animi uigor: extemploq́ue Sfortia, accepta largè pecunia, & refectis turmis, duplicatam numero equitum præfecturam obtinuit.

Quomodo ex inſidiis ſit captus. Cap. XXXVII.

m Alignitate porrò, & parum uirili inſidiarum genere Pandulphi Alopi circumuentus, & in Arce noua Neapoli cuſtodiæ traditus per quatuor menſes nihil mitius expectauit, quàm, ut à carnifice conficeretur. Id enim unum ab improbis, ac imbellibus, quibus ex ignobili metu inhumana crudelitas ineſſe ſoleret, omnino timendum arbitrabatur. Quandoquidem illi naturæ uitio, uiros fortes, & illuſtres, inſonteſq́ue præſertim non capere, aut forte captos, non temere unquam dimittere, ueluti exacerbatis iniuria eorum animis conſueſſent. Erat Alopus

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

natalibus clarus, ſed decore formæ, & morum illecebris maximè inſignis, quibus Reginam, fracto pudore, inſanientem ad amorem pellexerat. Ea enim, uti iampridem uidua, ſublato ſcilicet marito, qui erat ex Auſtria domo, Norici Regulus, ac demum orbata fratre Rege Ladislao, apertius, atque liberius, uti libido extimularet, amóribus uacabat: adeò, ut Alopum ærarij præfectura ornatum, ueluti conſortem imperij, & rerum omnium arbitrum, Neapolitani Græcorum more, in adulationem promptiſſimi Regijs honoribus percolerent. Is diffiſus ſummo gratiæ loco, qui tum maxime lubricus uidetur, quum ad faſtigium propius accedit, Sfortiam tanquam riualem ſuſpectare cœperat, Regina ſcilicet, ubi à grauiſſimarum rerum conſultationibus diſcederetur, familiarius, ac blandius cum Sfortia iocos miſcente. Tanta enim erat in eo uiro ſtaturæ dignitas, & frontis honos, & in ſermone alacritas militaris, ut Reginæ animum ingenitæ libidini ſemper obtemperantem, facile occupare poſſe uideretur: Vt inde, qui, & gloria ſua, & militiæ opibus tantus erat, ualidiſſimo gratiæ nexu confirmatus, ut ſummi Ducis, & denique Regis nomen uſurparet. Itaque liuore, atque perfidia Pandulphi, Sfortia nouo calumniæ genere oneratur, ſubornatis, qui dicerent, non incerta fama circunferri, Sfortiam ante omnes delectum eſſe, cui Regina nuberet, maturiſq; iam nuptijs fore, ut Rex intra paucos dies appellaretur. Per hunc modum nihil tale ſuſpectans Sfortia, ex cœnaculo in cubiculum ductus, atque inde cuſtodiæ traditus

eſt. Sed in eum nihil durius, & atrocius ſtatuente Regina, nec obſiſtente tamen impotenti amatoris cœpto, planè accidit, ut nemo è tantis copijs, totq; præfectis, uti ſperarat Alopus, à Sfortia deficeret: Sed in unum Sfortiani omnes, Laurentio Duce, ad urbem Cluſium cogerentur: peruaſuri infeſtis armis uſque Neapolim, ut Ducis iniurias uindicarent. Peropportune quoque ſub id tempus allatum eſt, Iulium Ceſarem è familia Capuana, Capuam, unde erat oriundus, occupaſſe: Chriſtophorum item Caetanum defeciſſe à Regina, & Iacobum Candolam, qui Dux bello clarus erat, Aquilanos ad defectionem impuliſſe. Qua rerum neceſsitate adductus Alopus, quum nemo eſſet, qui ipſo Sfortia melius, atque præſentius Reginam tutari, rebellantesq; compeſcere, & perſequi armis poſſet: Sfortia cum multo uerborum honore cuſtodia educitur: datisq; obſidibus, & accepta ingenti pecunia, gerendi belli cura ei protinus demandatur, ea conditione, ut Catellam Alopi ſororem, matrimonio ſibi adiungeret: qua affinitate cum Alopo ſyncera fide in gratiam rediſſe teſtaretur. Obſidum Princeps fuit Franciſcus filius, qui poſtea uirtute animi, & felicitate rerum geſtarum, omnes eius ætatis Duces anteceſsit.

Quomodo ad Beneuentum ſit captus. Cap. XXXVIII.

Paribus quoque inſidijs, ſed multò acerbiore periculo, & calamitate maximè diuturna, iterum in carcerem eſt coniectus. Nupſerat

Regina Iacobo Martiæ Comiti uiro, è Narbonenſi Gallia, Regijs natalibus orto, nulla honeſtiore de cauſa, quàm, ut im pudicitiæ probra accepti coniugis imagine tegerentur: cæterum ea conditione, ut is Regio nomine penitus abſtineret, & Tarentinus tantum Princeps appellaretur. Miſerat Regina, qui cum è Manfredonia Neapolim uenientem exciperent: ipſum ante alios Sfortiam, qui Magiſterij equitum honore longè ampliſsimo cæteros anteibat, & cum eo Perettum Al lobrogem, Regiæ Aulæ Præfectum, Troiæ Comitem, atque item Iulium Cæſarem Capuanum, cum Fabritio fratre, & Cecbolinum Peruſinum, alas equitum ductantem, homines gloriæ, ac amplitudini Sfortiæ plurimum inuidentes. Hos diſerte etiam, atque etiam Regina monuerat, præceperatq́ue, ut Iacobum non alio, quàm Principis nomine ſalutarent. Verum, ubi in conſpectum eſt deuentum, ſolus Sfortia, cæteris omnibus, magno aſtu, & repentina perfidia in adulationem procumbentibus, Reginæ mandatis paruit: neque uel præſenti exemplo adduci potuit, ut eo ſcelere Reginam offenderet, ac officij, pariter & libertatis oblitus impudenter aſſentaretur. Ita, uti coniurarant ueteres Sfortiæ hoſtes, Iacobum adeunt, in Sfortiam, falſis uera miſcentibus, peracerbe, & grauiter inuehuntur: adduntq́ue magnis pollicitationibus, ſi animum Regio nomine dignum cœptis afferre uelit, ſe omnes ſtrenue operam nauaturos, ut ei certiſsimo Procerum ſtudio, & ſecundiſsima Populi uoluntate, nec demum ſuccenſente Regina, Regiæ dignitatis corona deferretur. Sed

ante omnia, Reginam duobus impotentibus mœchis, atque latronibus omnino liberandam uideri, qui Regnum pro libidine lacerandum, euaſtandumq́, ſubacta peſſimis artibus Regina, arroganter occupaſſent. Hos eſſe & Alopum & Sfortiam: Sed illum poſtea Neapoli facile tolli poſſe, ſi præſentem Sfortiam celeriter oppreſſiſſent. In hunc modum inita conſpiratione, per aſſuetos cædibus ſatellites, quorum Sclauettus ex Illyrico Princeps erat, eum in itinere confodere ſtatuerunt: quum in uado Caloris amnis incautus, & à ſuis diſiunctus facile confici poſſe uideretur. Sed percuſſoribus demum ad patrandam tanti uiri cædem animus defuit, quum inſidentem militari equo, cui à ſeſſoris fiducia, Sperantio nomen erat, quadratóque ſuorum agmine, & minaci uultu amnem tranſgreſſum, formidaſſent. Certis enim cōiecturis uir acutus clam ab ſe quædam imperari, agmináque componi animaduerterat, notaratq́ pallentia ora in quibuſdam, qui atrocia, & periculoſa ſuſpenſis animis agitare uidebantur. Sed nihil adeò ſæuum aduerſum ſe parari poſſe, uir adapertus, & generoſus ad animum admittebat, adeò, ut in Arcem Beneuentanam ad Iacobum aſcendere non dubitarit. Ibi ex compoſito, quum Iulius Cæſar ſpurciſſimo ore, maledictis agendo perfidiæ crimen obiectaret: contráque ipſe ſuccenſus ira, & calumniæ indignitate permotus, cum tanquam improbe mentientem in ſingulare certamen militari prouocatione deuocaret: Spectante Iacobo, res eò deducta eſt, ut Perettus, & Cecbolinus, ſimulatione oſ-

ficij altercantes dirimerent, comprehenſoq́ in diuerſa cubicula diducerent. Sed Iulius ſtatim eſt dimiſſus, Sfortiæ autem manicæ ferreæ ſtatim iniectæ. Nec mora, magno concurſu facto, Sfortiæ domus diripitur, equites uertuntur in prædam, captiq́ tres liberi eius, & propinqui fermè omnes cuſtodiæ traduntur, uno excepto Sanctoparente, qui initio tumultus talia ſuſpectans, atque opportune diuinans feliciter effugit.

Quo Iacobus ex Principe Rex ſit appellatus, & Sfortia ſeruatus. C.XXXIX

c Apto Sfortia Iacobus Neapolim uenit, prodenteq́ nouam Arcem Auerſano Centurione, cui à contrario euentu Seruatori nomen erat, ea potitur, Paulum Vrſinum liberat, interfectoq́ Pandulpho Alopo, nuptiales menſas eius ſanguine conſpergit. Nec multò poſt Reginam coniugalis quidem thori conſortem facit, Sed erepta totius Imperij poteſtate multis oneratam probris, & ſeuere caſtigatam, ne diffugiat à Gallis cuſtodiri iubet: Regios titulos ipſe uſurpat, & Gallis honores, præfecturas, & Magiſtratus dilargitur. Interim Sfortia deuectus in inſulæ Megaris arcem, cui ab Ouo nomen eſt, acerbiſſimis tormentis cruciandus Bernardo barbaro homini traditur: ut expreſſis teſſeris quæſtione, ea oppida reciperent, quæ Sfortianorum imperio tenebantur. Nec ſuprema tamen uis, uti antea decreuerant, uitæ eius affertur. Tot enim acerrimos Duces, propinquos eius, tantasq́ copias uete

ranorum militum, amore, & ſtudio incredibili, multisq́; beneficijs, & diuturna conſuetudine Sfortiano nomini addictas formidabant: Vtpote qui eius rei periculum, ſuperiore anno improſperè factum fuiſſe meminerant. Porrò Sfortiani milites fuga ad Petræfixæ oppidum in Samnio coeunt. Michaletus, & Laurentius Attenduli, & Sancto parens infeſta populatione in ſuburbanas usq́; uillas, portasq́; Neapolini deferuntur. Ob id Iacobus copias conſcribere cogitur, quibus Iulius Cæſar, & Cecholinus hoſtem reprimant, & Tricaricum urbem expugnent, quam Ladiſlaus Franciſco Sfortiæ filio, præclara pueri indole adductus, dono dederat, Erant in præſidio Michaletus ipſe, & Michelinus Rabinianus, cui Margarita Sfortiæ ſoror, Foſchini, & Marci Attendulorum mater, defuncto priore marito, denupſerat. Ii de Sfortiæ ſalute ſolliciti, opportune de inducijs, compoſitionéque agere cœperant, factáque poteſtate impune comeandi è caſtris hoſtium, ſummæ nobilitatis homines Tricaricum uenerant, Antonellus Pudericus, Ruffus Caietanus, & Angelus Vellianus nouæ Arcis præfectus. In hos Margarita fraternæ uirtutis æmula, arrepto uenabulo loricata impetum fecit, comminatáque acerbiſſimum mortis genus, ni fratrem incolumem ſibi redderent, legitimo iure captos comprehendit. Quando ab ipſa, quæ Tricarici imperio, & ditione potiretur, nequaquam autem à Michaleto, Michelinóque, quibus nullum in ea urbe ius eſſet, fides petenda fuiſſet. Id uirile facinus haud dubi-

am Sfortiæ necem auertit. Extemplò enim à legatorum pro pinquis, concurſu ad Regem facto, facile impetratum eſt, ut Sfortiæ parceretur.

Quibus conditionibus Sfortia necem effugerit. Cap. XL.

Is autem conditionibus inter Sfortianos, & b Regios, res compoſitæ ſunt, ut tradito Trica rico, et remiſſis legatis, Sfortiæ liberi, et pro pinqui omnes, ac milites dimitterentur, præter Franciſcum, qui ad ſolatium præteritæ calamitatis in liberiore iam, huma nioréque cuſtodia cum patre relinquebatur: Laurentius aūt & Sactoparens, mille equitum ſtipendia ſub Rege mere rent: Michaletus quoque, uti luberet, cum Leone, Ioanne, Alexandróque Sfortiæ liberis in Hetruriam proficiſceretur iureiurandóque Rex promitteret, nihil ſe poſtea Sfortiæ no citurum: Margaritæ item poteſtas eſſet, ubi uellet Neapoli tano in Regno conſidere: Idémque liceret Catellæ Sfortiæ uxori, quæ in tanto rerum tumultu ad ſacratas uirgines in templum Diuæ Claræ cum Liſia priuigna confugiſſet. Mi chaleto quoque conceſſum eſt, ut quoties uellet, Sfortiam in uiſeret, alloqueretur'ꝗ ſine arbitris: Iśꝗ demum approban te, adhortantéque Sfortia, ad Braccium, ueluti ad ueterem amicum, tuentémque Sfortiæ oppida in Hetruſcis cum ſex centis equitibus contendit.

De ſupplicio Cæſaris, & Sfortiæ Felicitate. Cap. XLI.

Acato Regno à Sſortianorum incurſionibus Iacobus nihiloſecius Reginam in cuſtodia cõtinebat, abutebaturq́ꝫ imperio adeò inſolenter ut ſolis Gallis cuncta deferret. Italicos uero homines usqꝫ ad faſtidium omnino reiiceret, atqꝫ contemneret: & deniqꝫ illuſtrium amicorum obliuiſceretur, qui cum ſummo ſcelere, atqꝫ periculo ei Regium nomen aſſeruiſſent, Hac indignitate permotus Iulius Cæſar ingenio ſuperbo, atqꝫ præcipiti, ulciſcendæ cum publicæ, tum priuatæ contumeliæ cõſilium deſumpſit. Repulſam enim ter tulerat, quum in locum Alopi ſupplicio affecti, aut captiui Sforṫiæ, aut deniqꝫ Peretti paulò ante defuncti, ſuffici cupiuiſſet: præoccupantibus cũcta Gallis, qui ampliſſimos honores ſibi deberi exiſtimabãt. Ii ſunt ordine Magiſter equitum, Regiæ aulæ præfectus, atqꝫ item Præfectus ærarij, qui hodie nouitio uocabulo, Comeſtabilis, Seneſcalcus, & Camerlingus appellantur. Igitur Iulius Cæſar letali bile percitus, Reginam ſecreto adit, ipſius iniuriam, & communes omnium miſerias deflet: quibus ſe præbuiſſe initium fatetur: Sed accepta fide ſerio promittit, tam forti animo, quàm antea incauto his rebus omnibus finem allaturum: modò ipſa dignum Regio ſanguine, & præſenti fortuna conſilium ſyncera fide ad animum tranſmittat. Confoſſurum enim ſua manu pſeudoregem pollicetur, ut Reginam ſimul, et patriam à barbarorum tyrannide liberet. Tum uero Regina gratias agens excuſſis lachrymis, & præbita dextra, fidem dedit, ſe immortali be-

neficio obſtrictam fore. Si id, quod egregio uoto conciperet, & à Dijs immortalibus, & à fortuna probaretur: cæterum in id facinus animum pararet, & ad ſe triduo reuerteretur, ut cuncta aptius, uti opus foret, conſtitui, atq; inſtrui poſſent. At ſæua mulier, nec oblita recentis iniuriæ, quòd authore Iulio Cæſare, & necatum Alopum, cuius memoriam occultis fletibus aſſidue percolebat, & Sfortiam tutorem Regni, defenſoremque Regiæ dignitatis, tormentis excruciatum, ipſamque Regio faſtigio deiectam, in cuſtodia barbaris traditam, obliuiſci non poterat, animum ad uindictam, atque perfidiam reuoluit, detulitq; cuncta ordine ad maritum, ut incorrupti amoris, & propenſiſſimæ uoluntatis fidem, animo eius inſereret, & geminata demum proditione, utrunq; diſparibus inſidijs aggrederetur. Iacobus ea nouitate periculi exterritus, nec planè mulieris inditio fidem præbens, ubi compoſitis inſidijs in Reginæ cubiculo Iulium Cæſarem eadem de patranda cæde promittentem, conopeo tectus audijt, proſilientibus armatis extemplò Cæſar eſt comprehenſus, & in foro, quum ſecuri perceuteretur, demum dignas inſtabili, & turbido ingenio pœnas perſoluit. Per hunc modum Iacobus adeò inſigni uxoris officio deuictus, familiarius, atque frequentius Reginam adibat, permittebatq;, ut ſolito liberius, & ſine cuſtodibus tota arce uagaretur.

De Regina capto Rege liberata. Cap. XLII.

Cæſ

AEſo Iulio Cæſare, & ob id facinus Regina in coniugalem thorum, communesq; epulas recepta, Iacobus nequaquam omnem animo ſuſpicionem deterſiſſe uidebatur, quum ſpatianti Reginæ arcis limine pedem efferre, aut nauicula deuehi non liceret. Itaque duo Neapolitani altitudine animi inſignes, eripiendæ, aſſerendæq; in libertatem Reginæ, ac expellendi Regis, negotium ſuſceperunt, Othinus Caracciolus, qui inter optimates authoritate, & opibus præcellebat, & Anechinus Moriminus popularium Princeps. Diſceſſerat opportune per eos dies Lordinus Gallus, equitum Magiſter, cum copijs in Aquilanum agrum profectus: & feſtus dies publico epulo, & chorearum ludis in theatro celebrabatur. Ad id, honoris cauſa, Gallorum proceres inuitati: & quum nouæ nuptæ omnes, matronæq; nobilitate, & forma lectiſſimæ ad eam celebritatem ducerentur, haud difficulter, ſed magnis tamen precibus à Rege impetratum eſt, ut Regina iucũdisſimis huiuſmodi, uoluptuarijſq; ſpectaculis intereſſet.

At poſtquam, inclinante in ueſperam die, ſaltationi finis eſt impoſitus, Reginam ciuibus agentem gratias, & ſimulanter in arcem nouam redire parantem, à dextra, ſiniſtráq; Othinus, & Anechinus comprehendunt, ſtipatiq; ualida iuuenum manu, eam in Capuanam arcem perducunt. Extemplò Reginæ nomen inclamatur: inuaduntur Galli, totáque urbe fugati in arcem compelluntur. Rex ad inopinati periculi diſcrimen, metu conſternatus, portas claudi iu-

bet. Neapolitani ex aduerſo circunuallare arcem, egreſſus obſtruere, & latè obſidere Regem pergunt. Quibus rebus non modo dignitati, ſed & ſaluti uehementer timens, nudatuſq; omni militum præſidio, & conſilij penitus inops, his conditionibus in deditionem eſt receptus, ut in poſterum Regijs titulis abſtineret, Tarentinus Princeps appellaretur: Gallos uero omnes, præter quadraginta, in Galliam remitteret: & Sfortia ſtatim cuſtodia emitteretur, redderenturq́; ei, ui erepta oppida, renouatoq́; ueteri honore, Magiſter equitum crearetur.

De iniuriis eius Deorum iudicio uindicatis. Cap. XLIII.

h Aud dubie conceſſu, & munere Deorum, ea, quæ longè omnium honeſtiſſima, maximáque uidetur, per omnem ætatem uoluptate potitus eſt, ut inſignes iniurias ſuas ab his plerunque, qui erant inimiciſſimi, uindicatas conſpiceret. Facile enim accidebat, ut hominem multo candore, fide, probitatéq; ingenij præditum, & nunquam per circuitus, atque fallacias, ſed militari, adapertáque uia ad uerum decus properantem, ij maximè ex inſidijs peterent, qui imbelles, malis artibus, & perfidioſa ſimulatione in aula Principum ualerent, aut bellica uirtute ualde inferiores, in receſſibus animi cæco liuore torquerentur. Sequentibus enim naturæ uitium merita pœna non defuit, quæ nocentes, uel pede claudo, mature conſequitur.

p Andulphum Alopum; cui Ioanna Regina eius amore perdita, ærarij præfecturam, ingentes opes, & totius Regni procurationem detulerat: adeóque ei profligato pudore erat obnoxia, ut ab imbelli, impudicóque iuuene, ipſum Sfortiam uirum fortiſſimum, inſontémque carcere includi pateretur; ſecuri percuſſum, triduóque inſepultum Neapolitani in foro ſpectarunt, quum Iacobus Rex, qui tum & Sfortiam in cuſtodia ſeruabat, ipſum Alopum in Reginæ ſtratis occultatum, deprehenſúmque cepiſſet.

De nece Iulii Cæſaris, Peretti, & Cecholini. Cap. XLV.

i Vlio Cæſari Capuano, Peretto Troiæ Comiti, & Cecholino Peruſino par uitæ exitus fuit. Hi enim uirtuti, atque amplitudini Sfortiæ inuidentes, nihil tale ſuſpicantem Beneuenti comprehenderant: quum etiam eum biduò ante, ſummiſſis percuſſoribus, interficere cogitaſſent. Horum igitur malignitate, atq; perfidia captus Sfortia, & crudelitate Regis in quæſtione tortus, priusquàm è carcere mitteretur, audijt, Iulium Cæſarem ab ipſo Rege, digno perfidia eius ſupplicio publice necatum: Perettum uero idem expectantem acerbiſſimo inteſtini dolore, incertum an ueneno ſublatum. Nec multò poſt Braccius in Aſiſiatum campis, memorabili pugna ſuperatos Carolum Malateſtam, & Cecholinum uiuos cepit: Re

cuperata ex ea uictoria urbe Peruſia, Carolum tanquam hoſtem, ingenti pecunia redimi permiſit: Cecbolinum autem uti inimicum, & aduerſarum partium accerrimum Ducem in carcere necauit.

De calamitate Iacobi Regis. Cap. XLVI.

IPſe quoque Iacobus, qui Reginam uxorem, in captiuæ morem, Gallorum cuſtodia ſepſerat, infauſtóque Iulij Cæſaris, & Cecbolini ſtudio Rex fuerat appellatus, uix undecim menſibus regnauit. Nobilisſimorum enim ciuium conſpiratione in poteſtatem Reginæ redactus, eum ſuperbiæ, & crudelitatis exitum tulit, ut talionis pœnam ſubiret. Sed demum impetrante Martino Pontifice, quum liberiore cuſtodia ſeruaretur, nauigio repente conſcenſo, Tarentum profugit: ſed eo fortunæ euentu, ut inde oppugnatus à fœmina Maria Baucia Ladislai Regis uxore fœdisſime pelleretur. Senſit & demum uel Italia pulſus, infeſtos Deos, rabidisſimis uentis in Cephaleniam inſulam raptus, & longo tandem, uarióque errore delatus in Galliam. Deſperatis nanque rebus, ut ignominiam, & calamitatem, religionis uoto contegeret, ſacrati habitus cucullam ſumpſit: atque ita uir ſæuitia, & faſtu intolerandus, inter Sacerdotes in obſcuro uitam finiuit.

De Sergiano Magno Seneſcalco trucidato. Cap. XLVII.

ſ

Vit etiam perpetuò infeſtus Sfortiæ Sergianus Caracciolus, qui à Regina in delitijs habitus ad id gratiæ, potentiæq́; faſtigium peruenerat, ut Alphonſo Regi in filium adoptato, authoritate, ac opibus æquaretur. Hunc à Rege captum, qui Reginæ matris nomen tantis impudicitiæ probris liberare contendebat, Sfortia redemerat: ita, ut in eius gratiam, cupiente præſertim, expetentéque Regina, illuſtres duodecim Catalanos, quos, profligato Rege, ceperat, graui admodum permutatione dimiſerit. Sed tanto etiam obſtrictus beneficio, in poſterum nihil ab ingenio ſuo diſceſſit, quin peſſimis artibus, hoſtilia, & maxime atrocia in Sfortiam moliretur. Hunc ad extremum uiri illuſtres, qui tale monſtrum ferre non poterant, ut Reginæ pudori conſulerent, pernoctantem in arce Capuana, euocatumq́ue cubiculo trucidarunt. Iacuit & ſemiuiuum cadauer in uia publica tanto fortunæ ludibrio, ut Regina nullam uocem emitteret: propinqui tanti uiri cædem uindicandam non ſuſciperent: Magiſtratus autem id facinus miro ſilentio tranſmitteret.

De Nicolai Vrſini fœda morte. Cap. XLVIII.

n

Icolaus etiã Vrſinus Bartholdi filius, à quo Viterbienſi acie Sfortiam deſertum, proditumque memorauimus, uti Braccius ipſe aliquot poſt annos ad Gaianellum in colloquio ſyncere teſtatus eſt, eius facinoris pœnas ignobili morte perſoluit. Quum

enim apud Suanani oppidum Senenſis agri, ſuæ ditionis, impotenter agreſtium fœminarum pudicitiam expugnare pergeret, concurſu unius familiæ, quæ in tyrannum coniurarat, uenabulo, & irati quidem aratoris manu, crudeliſſime confoſſus interijt.

De Paulo Vrſino Braccii inſidiis interfecto. Cap. XLIX.

c Vm Paulo etiam Vrſino inſigni Duce, dilacerata uetere amicitia, ſimultates adeò uehementer exercuit, ut ex militari prouocatione uſque ad ſingulare certamen, iram, atque odium efferrent. Sed id facinus auertit Ioannes Pontifex Balthaſar olim Coſſa, quem tum primum è Bononia Romam petentem Sfortia eius militiæ aſcriptus deduxerat, oſtentaratq; in ea pompa per mediam urbem ornatiſſimas alas, & ueteranas aliquot cohortes, inuidente Paulo, qui clientelis, & Vrſinæ factionis uiribus pollens, neminem potentia, & dignitate parem pati, & prorſus Romæ ſolus regnare cupiebat. Erat enim bello acer, uerum ambitioſus, impotens, cruentus, & ab ingenij mobilitate, crebris, fœdisq; transfugijs infamis. Itaque, quum Sfortiam extimulatum uarijs iniurijs ab amicitia Pontificis diuellere, urbéque detrudere pergeret, quòd eo expulſo, nemo eſſet reliquus, qui licentiam, audaciamque ipſius frenare poſſe uideretur: Id aperte molitus eſt, ut Sfortia de ſalute ſollicitus, ui ac iniurijs compulſus urbe excederet, & in Algido caſtrametaretur: Nec, ut rediret adduci potuit:

quanquam Pontifex, miſſo ad eum Sancti Angeli Cardinale uetere eius amico, communi nomine pro Paulo fidem interponeret. Reſpondit enim, ſe eius hominis temeritati ſalutem minime commiſſurum, qui antea in conſpectu Gregorij Pontificis manu ſua Moſtardum clariſſimum Ducem confodere non dubitaſſet, & ab eius inuſitati facinoris impunitate animum minoribus poſtea cædibus efferatum ad terrendos homines oſtentaret. Inde Sfortia Ladislao Regi ſe coniunxit: ad quem non multò poſt, & ipſe Paulus eſt profectus, prodita urbe Roma, quam paulò ante cum inſigni laude defenderat. Sed cum demum Vmbrico bello proditionis accuſatum, & Neapoli ad ſupplicium in cuſtodia ſeruatum, Ladislaus immatura morte ſublatus, periculo exoluit. Sed, ut meritas, & fatales pœnas ſubiret, fortuna demum eo pacto illum carcere eduxit, ut Braccio obijceret, qui, dum Sfortia in cathenis teneretur, cum ad Collem Floridum extra portam oppidi ſpatiantem nactus, Tartalia, & Ludouico Columna operam nauantibus, interfecit. Eo cædis nuntio erectum in ſpem libertatis Sfortiam, ſublata uoce dixiſſe, ferunt: Ergo & mihi inſonti Dij immortales mature cathenas ſoluent, qui uti æquiſſimi iudices, impio, ac omnium deterrimo dignum uitæ exitum celeriter attulerunt.

De Armalerii proditoris ſupplicio. Cap. L.

a Rmalerium quoque Aſculanum, cui ut equitum turmam, & cohortes peditum ſimul

ductaret, contra uetus inſtitutum indulſerat, unum omnino è tantis copijs, & beneficij oblitum, & ſumma cum perfidia alienatum ſenſit. Hic enim duce Neapoli cuſtodiæ tradito, urbem Orbitum naturali munitione inexpugnabilem, quum fidem cum fortuna mutaſſet, Braccio uenalem propoſuit, & prodidit. Nec diu Armalerius auro illo flagitioſe quæſito potitus eſt. Hoſtilia enim molitum, accumulataque perfidia, nouæ proditionis conſilia, fallaci ingenio uerſantem, Vitellius Patriarcha Cornetanus laqueo necari iuſſit.

De infelicitate Braccianarum partium, & Sfortianarum proſpero ſucceſſu. Cap. LI.

b Ac quoque Deorum immortalium cenſura, id etiam in cumulo felicitatis acceſſit, quòd nihil, uel eo uita functo, iuſtæ ultionis uidetur eſſe prætermiſſum. Quandoquidem Franciſcus filius ita patris uirtutem, & opes, & ſtudia militum excepit, ut non multò poſt, Braccium, atque item continenter eius partium Duces non uno in prælio proſterneret. Non multis enim inde annis, cum Nicolai Picinnini opes, tum filiorum eius conatus, uirtutis æmulatione certantium, magnitudine, & felicitate rerum geſtarum uſqueadeò fregit, atque deleuit, ut nemo Braccianæ ſobolis hæres, qui dignitatem originis, & ſeneſcentis famæ nomen ſuſtineret, facile reperiretur.

De uulnere ad Viterbium accepto. Cap. LII.

Viterbienſi

Iterbienſi in pugna grauiſſimum ex obliquo uulnus ceruice excepit: quum ei Brandolinus Comes uehementi incurſu, diloricata caſſide, in iugulum uſque haſtæ cuſpidem adegiſſet. Neque prius, uel multo manante ſanguine, reduci è pugna potuit, quàm à Sanctoparente irato ſimul, & reclamante, correptis equi habenis, retro uerteretur. Adeò enim ira, doloréq; incenſus erat, ut uindictæ cupidus, inſana quadam temeritate cum paucis ſæpius in medios hoſtes procurrere, peruaderéque uſque ad media ſigna non dubitaret.

De periculo eius in expugnatione Capitonis. Cap. LIII.

Adem penè animi peruicacia, quum ulturus iniurias, Braccium Martini auſpicijs in Vmbria perſequeretur, in expugnatione Capitonis oppidi extremum uitæ periculum adijt. Defendebatur acerrimè oppidum à Braccianis, adeò, ut Sfortiani, quater redintegrata pugna, & irrito ſemper conatu, multis acceptis uulneribus, ſegnius murum ſubirent. Id dedecus, ſe præſente, admitti, elato indignantéque animo, minime ferens, comprehenſam ſua manu ſcalam mœnibus admouit, & ſubijt. Nec defuere hoſtes, quin in eum accendentem forti exemplo milites, ingentia trabium pondera, molareſq; lapides pro uoluerent, ita, ut comminutis ſcalis, terribili ſtrage in præceps dati, tota foſſa ſternerentur. Decidit Sfortia è ſummo ferè muro deturbatus, adeò, ut multis fomentis, uix poſt

horæ ſpatium ad uitam ſit reuocatus. Eo tamen caſu, nequaquam intermiſſa pugna, recruduit, inuſitatóque ardore Sſortianorum militum, corona muri occupata, oppidum eſt direptum, & Bracciani Duces capti, ipſo propé ſpectante Braccio, qui laturus opem cum magnis copijs aduentabat. Inter captiuos fuere clariſſimi poſtea Duces, Comes ipſe Brandolinus, cuius manu Sſortiam ad Viterbium uulneratum fuiſſe meminimus, & Gattamellata Narnienſis, cuius hodie ænea equeſtris ſtatua Patauij à Senatu Veneto poſita conſpicitur.

De uitæ diſcrimine in quo Romæ uerſatus eſt. Cap. LIIII.

Verſatus quoque eſt in longè maximo uitæ diſcrimine: quum media in urbe Roma, continuato per tres dies cruento certamine, pugnaretur aduerſus Vrſinos, contrà urgentibus Columnis, atque Sabellis, quibus Sſortia Dux aderat. Non longè enim à Mineruæ templo, quà itur ad Aemilianum arcum, è feneſtra, ingenti ſaxo, brachium eſt ictus, adeò uehementi dolore, conuulſiſq; neruis, obortáque oculis caligine, ut exanimatus ab equo prorueret, & à ſuis pariter, ac hoſtibus fœde proculcaretur. Sed uir nequaquam dolore uictus, in genu ſeſe fortiter erexit, læuáque proximi equitis lora ſtapedis comprehendit: Is erat Laurentius eques Romanus, cognomento Surdus, qui claua ferrea obuios pertundens, ut opem ferret, proturbatis, diſiectiſq; hoſtibus, ad Sſortiam ferocem

equum adegerat, cohortans, & monens, ut galeæ bucculam eleuaret, raptarique ſe equi uiribus pateretur: Atque ita correptus per bucculam, innixusque ſtapedis loro, ægre pertrahente Surdo, in pacatum locum peruenit, magno prorſus miraculo ſeruatus, ſanatusque: Quandoquidem quadraginta amplius diebus, cum brachij, tum dextræ manus ſenſu, uſuque caruerit.

De inſidiis ad Calorem amnem ſtrenue uitatis. Cap. LV.

Er ex inſidijs in ſummo uitæ diſcrimine uerſatus eſt: Primo ad Calorem amnẽ, apud Beneuentum, pridie quàm à Iacobo Rege, & à coniuratis cuſtodiæ traderetur. Profluentis enim uadum tentanti, diſiunctóque à ſuis, ad id delecti equites, diſtrictis repente gladijs, & adactis equis uim afferre decreuerant. Sed ille, quanquam nihil tale ſuſpicaretur, quum ſine conſilio ſuo quædam turbatius, quàm pro pacati, & nihil hoſtile timentis agminis conſuetudine, imperari, & circumagi uideret, tanto animi uigore ſub uexillo agmen compoſuit, & galeatus ferocem equum, quo in prælijs uti erat ſolitus, conſcendit, ut coniurati, ſubito pauore concepto, quominus tela expedirent, uel una terribilis, & parati eius facie terrerentur.

De inſidiis ad Sarnum aſtu ſuperatis. Cap. LVI.

Ergianus Caracciolus deformi poſtea uitæ exitu memorabilis, quum anxiè riuales time-

ret,ob idq́; Vrbanum Auriliam Reginæ genio reſpondentem,ſpecie honoris,legatum Conſtantiam ad Concilium ablegaſſet,Sfortiam & ipſum eodem aſtu tollere conatus eſt: hoc demum à Regina impetrato,ut aduerſus Sanſeuerinæ familiæ proceres in Brutios mitteretur. Diſceſſerant enim Sanſeuerini à uetere officio, nec planè tamen rebellarant. Ob id putarat Sergianus, Sfortiam aut minus feliciter Reginæ operam nauaturum,aut Sanſeuerinos inexpiabili iniuria affectos contractæ affinitatis,ac amicitiæ iura turbaturos. Sed Sfortia authoritate ingenti potius, quàm belli metu, ſanatis Sanſeuerinorum mentibus,ita celeriter negotium confecit, ut ei Sergianus regredienti, non uno in loco inſidias pararet.

In Picentinis enim occupati calles, ſuppreſſi cõmeatus, & circa Salernum exciti agreſtes,qui præciſis itineribus Sfortianas turmas aggrederentur,præpoſitusq́; demum ad Scaffatam ponti Sarni amnis Campanus Centurio,ut tranſeuntem inuaderet,atque conficeret. Verum id reſciuit Sfortia, copijsq́; ad Anchariam uicum ſubſiſtere iuſſis,obſoleta lacinia indutus,armatusq́; tragula,& galeatus,ſtabulario ſimilis percuſſores feſellit. Quum enim in equi clunibus,de more,mantica cum ſtrigili geſtaretur,& cribrum ab ephippio dependeret: quis eum tanti nominis Imperatorem putaſſet?

De periculo ad Caietam paruo caſu facile ſuperato. Cap. LVII.

Paruo etiam temporis momento, & magno quidem parcentis fortunæ beneficio, Al-

phonſi Regis inſidias præuertit. Venerat ad Reginam Sfortia, quum illa, graui tum ad Neapolim autumno, Caietam cum Sergiano ſeceſſiſſet, atque unà Rex Alphonſus in Formiano littore inter fontes, & Citriorum ſyluas, uitandi æſtus cauſa uerſaretur, ut cum ambobus, poſt redditas Acerras, de ſtipendijs, ac oppidorum poſſeſſione diſputaret, inuaſit repente Regis animum ſæua libido, Sfortiæ tollendi.

Is enim unus erat, qui uirtute animi, & bellicis uiribus terribilis, offuturus eſſe uideretur, ſi ambitioſo animo ſpes ſuas proferre, & aperte regnum inuadere uellet. Sed Sfortia magno, & planè Regio comitatu, multisq; fortibus alarum præfectis ſemper ſtipatus, nequaquam ſine ancipiti periculo comprehendi poſſe uidebatur. Excogitauit itaque dolum Rex peracutus, triremem'q; conſcendit, inuitato Sfortia, ut honoris cauſa ſecum, legato Pontificio obuiam uenire minime grauaretur. Is erat Fonſeca Cardinalis, qui ad eum à Martino mittebatur. Nec dubitauit Sfortia, quin pariter conſcenderet, nihil de Catalanorum perfidia ſuſpicatus: utpotè qui, adaperta ingenui animi fiducia, nihil ſibi inſonti timendum arbitraretur. Paratæ iam erant compedes, & laqueus more gentis, ſaccuſ'q;, quo inuolutus, profundo mergeretur: quum id promontorium, in quo mirabile Planci ſepulchrum late cõſpicitur, tranſuectis celerius opinione omnium, è Spelunca no littore, legati triremis apparuit. Tum uero Alphonſus, qui tum in receſſum extremæ puppis ſceleris miniſtros euocarat, animum à nefario conſilio ad priſtinam comitatem re-

uocauit: ne aduentantis ſacrati uiri lætitiam, & publici officij cæremonias, tanti facinoris atrocitate conturbaret. Ita Sfortia Deorum immortalium munere conſeruatus ad ſuos redijt: quum eum Sfortiani omnes, tanquam fato functum, uerisſimis lachrymis eluxiſſent.

De moderata liberalitate eius, & abſtinentia, contemptuq; pecuniæ. Ca. LVIII.

i N exercenda uero liberalitate, qua una maxime uirtute, uel ingentia uitia occultari facile poſſunt, mediocritatem tenuit: uaria admodum fama, quum in erogando, diſtribuendóque, meditata, & prouiſa largitione uteretur: quaſi Ducem ad gloriam, & ad magna imperia ſemper aſpirantem penſitata ratione uti non deceret: quum militi præſertim improuiſa, & feſtinata potior uideretur. Sed ille opes ſemper contempſit, adeò liberali iudicio, ut à ſignatæ pecuniæ nota oculos ſemper auerteret, uituperatis, qui diro eius conspectu, & uenenata libidine gauderent. Sumptuarias rationes, cenſu oppidorum, & ſtipendijs æquabat: ne, ut ipſe dicebat, temere decoqueret. Creditores raro contempſit, nunquam eluſit: quoniam opum, & diuitiarum opinionem, fide potius, & incorrupta exiſtimatione, quàm præſenti pecunia, conſtare iudicabat. Nemo enim ea tempeſtate, quum oporteret, opulentior, ac inſtructior fuit. Quandoquidem inſigni ſtudio menſariorum omnium exoneratus etiam grauibus impendijs iuuaretur. Vt tum accidit, ad Viterbium amisſis ſupra mille

equitibus, ad pecuniæ inopiam redacto: quum è foro Romano, amici, atque beneuoli certatim ſub una tantum ſyngrapha aureorum nummum triginta millia contuliſſent. Irridebat pleroſque, & in hoc Braccium etiam ipſum, qui aliquando aliena rapere, prædariq́ꝫ, quàm æs alienum diſſoluere mallet, ut ab extemporanea, & diſſipata liberalitate militum animos ſibi deuinciret. Præcipua enim cura ei ſemper fuit, paganos, & agricolas ab auaritia militum defendere: hoſpites tueri: licentiam militarem, in hybernis, & in agmine, indicta graui, ac inexorabili pœna, cohibere: ac demum deditis, conſeruatisq́ꝫ, quàm expugnatis, atque deletis urbibus, lætari. Adeò, ut eum Braccius in colloquio ad Saccomaniam ſyluam, quod utrique ſupremum fuit, poſt multa de bellicis artibus grauiſſime diſputata percunctaretur: Cur nam tantopere ſeueritatis, ac abſtinentiæ laudem quærendam putaret: quando id prorſus à toto militaris conſilij propoſito alienum eſſe uideretur, Quòd promereri ſtudia militum, uel cum iniuria generis humani oportere cenſeret: ſi ad ingentia imperia, & opes, uti ipſi ab humili fortunæ loco proſperè decreuiſſent foret euolandum. Ad ea Sfortiam reſpondiſſe, ferunt: nihil eſſe gratius Dijs immortalibus, æquitate, atque iuſtitia: qua una maxime, quæſitæ bello opes, poſitis demum armis, cum inſigni gloria firmarentur.

De duabus eius concubinis,
Cap. LIX.

q Vum Peruſinis, apud quos Biordus, & Cecbolinus fratres, interfecto Pandulpho Baleono nobilitatis Principe, popularium ſtatum induxerant, ſtipendia mereret, in hybernáque conceſsiſſet ad Martianum oppidum, uirginem admodum nobilem adamauit, Luciam Trezaniam, adeò, ut amatorijs obſequijs & ſpe nuptiarum pellectam, iuſtæ uxoris loco haberet, & coleret. Ab huius ſelici admodum fœcunditate auctus eſt fortunata ſobole maximorum Ducum, & Principum. Sed eam aliquot poſt annos, uti iam planè impar, tantis ſcilicet opibus partis ab illuſtri uirtute famam conſecutus, Ludouico Folianco in matrimonium opulenta dote præbita collocauit: quum paulò ante maximas ſpes parandi imperij ingenti animo uerſantem, ut uxorem opportunè duceret, temporum neceſsitas impuliſſet. Ex ea demum natus eſt Conradus, qui Franciſco Sfortiæ uterino fratri, pluribus in bellis fortem, fidelemq́ue operam nauauit. Subſequentibus uero annis adamauit, & Tamiram uenuſtate admirabili, oriundam è Calle Vmbriæ oppido, iuxta uiam Flaminiam: è qua ad Aquas Pendulas in Hetruria ſuauiſſimi oris filiam, nomine Honeſtinam, ſuſcepit.

De uxore eius Antonia Salimbenia. Cap. LX.

I Ta uero nuptias appetiuit, ut nequaquam ſponte uxorium iugum ſubire uideretur: quando liberis pro ea in qua tum erat, fortuna, abunde

na, abundè auctus, nihil magis cuperet, quàm certis, & legitimo iure quæſitis ſedibus, uaga, & mercenaria arma ad tutos receptus alicubi confirmare. Ob id Antoniam Salimbeniam *apud Senenſes antiquisſimæ ſtirpis uxorem duxit.*

Ei maritus fuerat Franciſcus Caſalius Cortonæ Regulus, *paulò ante coniuratione ciuium interfectus.* Vnde *illi ex mundo muliebri, pretioſa ſuppellex, & dotalia quatuor caſtella obuenere;* Mons Iouis, *cum* Monte Nigro, *atq; item* Ripa, & Balneo *Cluſinis aquis propinquo.* Addidit, & Cluſium *uetuſtisſimæ claritatis urbem,* Cocchus Salimbenius Antoniæ *frater iampridem Sena patria eiectus, uigente ibi popularium factione.* Quum *enim nouæ affinitatis præſidio, res ſuas, dignitatemque tueri, & confirmare percuperet, unum præcipue* Sfortiam *inter multos ſororis procos, uti bellica uirtute inſignem, opulentis, & imbellibus anteponendum cenſuerat.* Quo *conſilio tranſtulit, &* Cluſij *ditionem in ipſum* Sfortiam, *tabulis ritè confectis, ut* Senenſibus *antiquo iure eam urbem, & agrum repetentibus, armatus, & acer defenſor opponeretur.* Ex hac Antonia *unicus legitimæ prolis, ex nobili materno genere, puer ſuſceptus eſt: quem* Sfortia Boſium *appellari iusſit, ut* Patruelis *ſui* Boſij Attenduli *fortisſimi equitum præfecti: quem ad* Spoletum *amiſerat, in domo ſua memoriam renouaret.*

Hic *porrò* Boſius *uirtute animi, & rebus bellicis* Franciſco *fratri penè par, priuſquam ille regnum apud* Inſubres, *arridente fortuna, uirtute, & armis compararet, uxorem du-*

xit Chryſeidem Aldobrandeſcam Sanctæflorae Comitis fi liam, natalium claritudine, & dotis opulentia illuſtrem: Vt potè quæ ſeptem oppida non longè à Porſeno, de nomine à Porſena Hetruſcorum Rege condito, in hæreditatem traheret, & genus eius, Dantis Poctæ teſtimonio, in præaltam Hetruſci, Regijq; ſanguinis originem referretur. Itaque quod in abauo nomen fuit, iure optimo in eius memoriam in patre tuo Boſio repetitum uidimus. Tu uero quod in proauo fuerat GVIDONIS nomen ſuſcepiſti, quod ille ab auo materno Sanctæflorae Comite pari, ac uſitata ratione deduxerat. Auo autem tuo Federicus Feltrius Vrbinas Dux prælio inuictus, ſupra affinitatem in ſacri fontis cære moniam uocatus, nomen ſuum indidit. Additum quoq; tibi eſt Aſcanij nomen, fatali quodam augurio, ut in te demum ampliſſimi, & longè optimi Senatoris Cardinalis nomen, & decus, ueluti rediuiua domus dignitate refloreret: Et eò quidem nobilius, quoniam ille ſtirpe eadem, ſed nequaquam legitimo ortu cœpta, nomen deducebat: quum natales tui ab incorrupta maiorum ſerie, impolluta ſtemmata fateantur.

De ſecunda uxore Catella Alopa. Cap. LXI.

a Cceſſiſſe autem ad ſecundas nuptias dira neceſſitate coactum, conſtat, quum à Pandulpho Alopo Aerarij præfecto, inuidia uirtutis eius, & obtrectatione creſcentis apud Reginam gratiæ, in carcerem eſſet coniectus. Neque enim aliter, uel pacare

Alopum, qui cuncta unus totius regni munia uſurparat, aut denique Reginæ uoluntatem à uindictæ ſuſpicione redimere potuit, quàm Catella Alopi ſorore in matrimonium ducta. Siquidem Alopus præcellenti forma, eruditis munditijs, & latere demum infracto deuictam penitus, & in ſeruitutem (animo ſcilicet muliebri, impotenti amore facile ſubacto) redactam nutibus regebat. Ea affinitas, maturatis nuptijs apparatisſimè celebrata, Sfortiam haud dubiè à parato iam capitali ſupplicio ſeruatum in libertatem eduxit: leuauitq; item Alopi animum ingenti metu: quum meritas illatæ iniuriæ pœnas, à uiro fortisſimo, & tot militum gladijs instructo formidaret. Cæterum Catella nihil omnino à fratre, præter uenuſtatem ad maritum attulit, dote ſcilicet à Regina liberalisſimè collata. Dotali ſiquidem iure quinque caſtella in Samnio in Sfortiæ ditionem uenerunt. Peperit Catella non toto uertente triennio, tres liberos, præmiſſa puella, quam nomine ſuo Regina, Ioannam uocauit: mares item duos, Leonardum ſcilicet. Id nomen in eius Diui honorem inditum fuiſſe conſtat: quoniam per quietem Diuum Leonardum ea ſpecie, qua depingi in templis ſolet, ſibi opem ferentem uidiſſet: quum & clatros ferreos feneſtræ carceris diſrumpere, & compedes ſoluere, præſenti numine uideretur. Impleuit autem ſomnij fidem, & numinis oraculum rei euentus. Nam eodem die lætam ſomnio noctem ſecuto, & Rex Iacobus imperium cum libertate amiſit, & Sfortia, adaperto carcere, ingenti omnium lætitia, iterum magiſter

equitum eſt renuntiatus. Sed Leonardo uix infantiam egreſſo uitam morbus eripuit. Et immatura quoque morte ſurreptus eſt alter, cui Sfortia Bartholo nomen indiderat, in memoriam ſcilicet Bartholi fratris, & fortisſimi commilitonis, quem lue abſumptum apud Peruſiam iampridem amiſerat.

De tertia uxore Maria Martiana. Cap. LXII.

POſtremò Quinquageſimum ætatis annum agens ultimas ſibi nuptias ambitioſe admodum quæſiuit, asſiduis artibus, ac ingentibus armorum officijs: petita, ductáque Maria Martiana Sueſſani Reguli filia, quæ in Campania, & ad Fucinum lacum multis oppidis imperabat. Nupſerat hæc antea Ludouico Secundo Andegauenſi: cóq; ante nuptias celebratas uita functo, ad Celam Comitem ſecunda thori uota tranſtulerat. Hic in Marſis, & Furconenſibus multorum caſtellorum ditione præpotens, quum è uita excederet, uxorem, teſtamento, magnarum opum dominam reliquerat. Quamobrem, & ipſo Sfortia demum importuna ui fati ſurrepto, quartum ſibi coniugem facile inuenit, Franciſcum Vrſinum Manapelli Comitem, qui bis, & diuerſa quidem fortuna apud Neapolim cum Sfortia collatis ſignis dimicarat. Natus eſt ex Maria Carolus, id nomen imponente Regina, in honorem ſcilicet Caroli Regis eius patris: qui magnis rebus in Italia geſtis, Pacificatoris cognomen adeptus, in Panonia demum coniuratione procerum inter epulas trucidatus eſt. Cæterum

Caroli nomen haud multum in puero permanſit: nam atra bile diu uexante, attenuatisq́ inde uiribus, uti obeundis militiæ muneribus impar, pietatem uoto profeſſus, ſacratam cucullam deſumpſit: atque ita abdicato priore nomine Gabriel eſt appellatus. Hunc poſtea Franciſcus frater Galliæ Ciſalpinæ imperio potitus, cœnobio eduxit, ut inſigni dignitate ad familiæ decus ornaretur. Idq́ facile à Pio Pontifice impetratum eſt. Nec multò poſt Mediolanſis Archiepiſcopus eſt effectus.

De liberis eius ex Lucia Trezania. Cap. LIII.

P Rimo partu ex Lucia Trezania puerum ſuſcepit, qui de patrui nomine Franciſcus eſt appellatus. In hunc ab admirabili quodam ſyderum concurſu, cuncta humanæ felicitatis ornamenta uirtus, & fortuna contulerunt. Natus eſt in Diui Miniati Hetruriæ oppido, iuxta Arnum, Piſana uia, Anno à partu Virginis uno, & quadringenteſimo ſupra milleſimum, decimo Calendas Auguſti, quum ſol occideret. Militabat tum Sfortia, alterum & triceſimum ætatis annum agens, Florentinis, qui Piſanis bellum intulerant. Secundo autem partu Eliſam, in qua maternæ auiæ nomen repetitum uidemus. At tertio partu alterna fœcunditate puer eſt æditus, cui ab inſignibus, Roberti Cæſaris munere, Patauino bello acceptis, Leonis nomen impoſitum eſt. Peperit & mox Antoniam uenuſtate inſigni. Cæterum Leo ab ineunte ætate Fran

ciſco fratri omnibus ferè bellis aſsiduis comes, eam in re bellica spectatis operibus laudem tulit, ut non magno interuallo, ad fraternæ uirtutis nomen accederet. Leoni biennio poſt ſucceſsit, Ioannes nomen paterni aui deferens, ingenio, uiribus, & fortuna fratribus diſsimilis. Sed eum ſecutus eſt, natu quartus, à Pontifice eius nomine Quinto, Alexander appellatus. Is tanto ſtudio, tantáque ui præſtantis animi arma tractauit, ut non modo Franciſco fratri indomiti corporis, & pugnacis ingenij uigore, uerum & felicitate rerum geſtarum æquaretur. Condidit enim ſibi, filiisque item, atque nepotibus Principatum apud Piſaurenſes, ut in Togata Gallia, non ſecus, ac in Ciſalpina Franciſcus frater, Sfortianæ domus ſtirpem inſereret.

De affinitatibus ſumma prudentia contractis. Cap. LXIIII.

LEonato ex Sanſeuerina familia nobilisſimo, atque fortisſimo iuueni Eliſam nuptui dedit, ut generum armorum ſtudio illuſtrem, potentemque, clientelis, & opibus apud Picentinos, & Brutios, certo ueluti præſidio, rebus ſuis adiutorem, defenſoremque pararet, contra potentiam inimicorum, Sergianique præſertim, à quo ſe cuniculis, & machinis oppugnari, petique inſidijs haud obſcure intelligebat. Ex Eliſa natus eſt Robertus ipſe Sanſeuerinus, præclarus Imperator, & maximis eius temporis Ducib. præferendus, niſi in extremo uitæ actu à Germanis ad Atheſim, prælio fuſus, ac interfectus ſuperiorum

uictoriarum nomen obſcuraſſet. Dedit & *in matrimonium* Marino Caracciolo Sergiani *germano fratri,* Claram Attendulam, Foſchini, & Marci *ſororem (ea erat ipſius ex ſorore* Margarita, *neptis) procurante, cohortantéque* Regina, *ut erumpentia, & iam coalita alternis offenſionibus odia tollerentur.* Deſponſauit demum Antoniam Arditioni, Cararienſis Comitis *filio, cuius ditionis erat urbs* Aſculum *in* Apulia: *ut patrem eius eximiæ authoritatis ducem, magnas tum copias ductantem, in* Reginæ *partes pertraheret: In eo etiam* Braccij *hoſtis ſpem fruſtratus,* Cararienſem *multis pollicitationibus ſibi adiungere properantis.* Polyxenam *quoque* Ruffam, *in* Brutijs, *dotali iure tres urbes, & uiginti amplius caſtella in nuptias trahentem, ut* Franciſco *filio collocaretur, à* Regina *feliciter impetrauit: ſed infauſto demum ſucceſſu, quum ab amita præferoci, ſceleſtáque muliere, &* Polyxenam, & *eius filiolam dudum infelici utero æditam, admiſto dapibus ueneno, ſublatas audiſſet.* Curauit *quoque, ut* Polyxena Sanſeuerina Michaleto Attendulo, & Ioannella Ieſualdia Dominico Boſij *iungerentur: quando eæ mulieres in* Hirpinis *inueterata imperij conſuetudine ingentes opes, tuendis* Sfortianorum *cœptis, allaturæ uiderentur.* Nec *alia quoque de cauſa* Tartaliæ *filiam,* Ioanni *filio deſponſatam, intra* Penates *nurum recepit, quàm ut* Braccio Montonio, *uetus ſibi hoſtis, & accerrimus bellator detraheretur: utpotè, qui plerunque diceret, nihil commodius, ac utilius uideri, quàm tribus propoſitis hoſtibus, cum primo*

pacem paciſci: cum altero autem inducias parare, ut in tertium maximè expedita, & grauiora arma uerterentur.

De clementia, & ſeueritate erga ſuos. Cap. LXV.

Tanta autem uarietate clementiam ſimul, & ſeueritatem exercuit, ut delicta familiarium, & militum, nunc puniendo atrociter, modo facile ignoſcendo, neque huius, neque illius uirtutis conſtantem famam aſſequeretur. Sclauetto Dalmatæ inſigni equitum præfecto, qui in gratiam Iulij Cæſaris, ſe primum è percuſſoribus in tranſitu Caloris amnis Sfortiæ latus mucrone petiturum pollicitus fuerat, adeò generoſe pepercit, ut captum ad Caſam Marij, & iure belli armis, & equis diſpoliatum, non modo (id improbãtibus amicis) incolumem, uerum omnibus impedimentis, ne quid omnino deſideraret, magna cura conquiſitis, & reſtitutis, cumulate inſtructum dimiſerit: perblanda, & nobili contentus interrogatione, quum ad eum dixiſſet: Quis nam furor inhumani, crudeliſq; animi, Sclauette, alioqui uir fortisſime, te impulit, ut nulla laceſſitus iniuria, adeò prolixè promitteres, te gladium ex cæde mea cruentum ad Iacobum Regem omnino relaturum? Sed immanis uir, ad id tum oculis in terram defixis, non multò poſt apud Philippum Inſubrum Principem, perfidiæ militaris crimine conuictus in furca pependit.

De Martino Peſclino conſeruato. Cap. LXVI.

Eadem

e Adem animi magnitudine uſus eſt erga Martinum Paſolinum aduerſæ factionis Principem, cum quo multis utrinque cædibus æditis aliquot annos Attenduli inteſtino bello contenderant. Eum enim undique pulſum, infeſtáque Attendulorum arma fugientem, deſperatis rebus ad Sfortiæ pedes procubuiſſe, ſalutem, ueniam, pacemque extemplò impetraſſe conſtat: Et eò quidem maiore cum laude, quòd tum planè iuuenis, & uindictæ libidine uehementer exardens, ea odia, infeſto ſemper animo, & cruentis manibus exerceret.

De clementia erga Biſium. Cap. LXVII.

b Iſto quoque è Cotignola peditum præfecto, præter omnium opinionem, inexpiabilem iniuriam, & grauisſimi delicti pœnam remiſit. Nam, quum Sfortia, ſpectantibus ex propinquo duobus Regibus, penè intra Carmelitanam portam ad Neapolim uictricia ſigna, perturbatis iam, fugatisq; hoſtibus, intuliſſet, unius Biſij ſocordia, perfidiáque obſtitit, quominus cumulata uictoria potiretur. Iuſſus enim duabus ueteranis cohortibus intra hortorum maccrias in inſidijs conſidere, & ad ſignum datum prorumpere, ut ſtudio pugnæ prouectos hoſtes intercluderet, neq; deſignatum in locum peruenit, neq; prius apparuit, quàm poſt trium horarum pugnam, receptui ſignum tuba datum audiuit. Ob id Sfortiam, irato animo, ea mediocri uictoria minime contentum, exclamaſſe rauco ore

plurimum ferunt, itidem ſæpe repetentem: Biſi, ſceleſte deſertor, redde mihi hoſtium Duces captos, atque intercepta eorum uexilla, quæ incredibilis ignauia pariter, atque perfidia tua dudum nobis è manibus eripuit. Cæterum cum ex conſcientia animi, metu conſternatum, & crimen ineptis uerborum ambagibus excuſantem, ea lege caſtris excedere iuſſit, ut perpetua ignominia notato, acerbiſſimi ſupplicij pœna, ſi in conſpectum caſtrorum unquam ueniret, indiceretur. Ea eſt æneo tormento includi, & ſuccenſo demum ſulphureo puluere, per aera diſcerptis artubus diffundi.

De inuſitato pœnarum genere. Cap. LXVIII.

e Quitem Patauinum è turma Scorpionis à luco, qui Bononienſi medico in caſtris artem profitenti, coccineam togam è tabernaculo, dum alte ille ſterteret, noctu rapuerat, eadem indutum toga, ſed uinctis manibus per forum, & ſtationes, & contubernia militum traduxit: Adeò, ut ridente, & exbibilante toto exercitu, ne reliquo ignominiæ dolori ſupereſſet, ſeipſum pugione tranſfoderet. Domitorem quoque equorum, magiſtrique ſtabuli uicarium, patria Campanos, qui equis militaribus hordeum ſubtrahere, idque diuendere cœperant, deprehenſos, alligari per pedes equorum caudis, incitatóque curſu per prata, & ſata raptari ad necem iuſſit. Equitem etiam è Ferraria nobilem, qui contra edictum, uel ſæpe admonitus, ſcortum adoleſcentis armigeri habitu, circuntunſa cæſarie, habebat

in caſtris, pudenda ludibrij pœna affecit, quum muliebri ueſte indutum, per caſtra armato in equo circunduci, oſtentariꝗ́ iusſiſſet.

De Gratiani ſupplicio. Cap. LXIX.

P Vum Ioanna Regina Alphonſi Regis repentinis armis circunuenta, obſeſſáque in arce Capuana, cohortante demum, deducentéque Sfortia Auerſam ſe recepiſſet: Gratianum Fauentinum cuſtodiæ arcis præpoſuit, commendante eius uirtutem, ac fidem Sfortia, qui illum magnis beneficijs, ac præfecturis ornatum ab humili militiæ loco ad primos honores extulerat. Is beneficiorum oblitus, ut militare decus auaritiæ ſimul, atque perfidiæ ſcelere fœdaret, corrumpentibus eum multo auro Catalanis, ſe proditurum arcem pepigit. Verum à Sanctoparente interceptis literis, & detecta perfidia, non dubitauit Sfortia, quin ſeuerisſime in eum ageret, qui ſacramenti religionem, & priuatæ fidem amicitiæ, nefaria proditione uiolaſſet. Atꝗ́ ita eum apud Siliceum Glanij amnis pontem, Auerſana uia, præalta in arbore ſuspenſum, agitandum uento, & uolucribus carpendum reliquit.

De manſuetudine erga Brandolinum Comitem. Cap. LXX.

N On defuit in eo, qui in ſuos ſupra æquum ſeuerior habebatur, humanitatis, & candoris eximij laus erga hoſtes. Brandolinum Co-

mitem, cuius manu Viterbienſi in prælio ſauciatus, & penè interfectus fuerat, expugnato Capitone oppido, captum, quum in eo tumultu inimicum pariter, ac hoſtem facile, & quidem procul ab inuidia tollere poſſet, adeò humaniter apud ſe habuit, ut ex conſcientia magnopere ſibi metuentem effuſe laudaret in conuiuio, atque omni penitus metu liberaret. In hoc etiam gloriatus, quòd in tanta fortunæ iniquitate, neque à gregario, uel ignauo milite, ſed à nobiliſſimo, atq; fortiſſimo Duce uulnus accepiſſet. Erat Brandolinus Braccianæ factioni uehementer addictus: ſimilemq́ue animum Tibertus filius aduerſus Sfortianos ſemper exercuit, ne à paterna diſciplina diſcederet: Vnde illi demum fatale exitium. Franciſco enim Mediolani ad Principatum tanta felicitate prouecto, quum Braccianas opes undique fractas, deletasq́; conspiceret, ſeſe turbido ingenio à uetere inuidia, odióq; ad perfidiam uertit. Atque ita deprehenſus, & cuſtodiæ traditus, ut imminenti ſupplicio ſe eriperet, præacuto ferreæ lucernæ manubrio, ſibi iuguli uenam perfodit, & interijt.

De inuidia ex nece Tartaliæ parta. Cap. LXXI.

o Nerauit autem eum inuidia maxime ingenti, ſupplicium de Tartalia ſumptum: quanquam ille meritas conceptæ perfidiæ pœnas luiſſet: quod nequaquam ſyncera fide ad amicitiam, affinitatemq́; uocatum, circunueniſſe diceretur, occultata ſcilicet in id tempus, & mox detecta naturæ malignitate, ut ſublato bellicæ uir

tutis æmulo, eodemq́ue fortiſsimo Duce, ueteres iniurias uindicaret. Sed id Martini Pontificis iuſſu factum fuiſſe ſcriptores fatentur: Ipſe´que in primis Campanus in hiſtorijs alioqui Sfortiæ infenſus paſsim, & contrà Braccij gloriæ impudentisſime ſemper fauens, cuncta reticendo, aut eleuando uerbis, quæ Sfortiæ conſilio, manúque feliciter gesſiſſet.

Reducebat in regnum Martinus Ludouicum Tertium Andegauenſem, Sfortiæ ductu, ut Ioannam omnibus impudicitiæ flagitijs coopertam, expelleret. Illa uero Alphonſum ab Hispania, adoptatum in filium euocarat: bellumq́ue gerebatur asperrimum, Sfortia tantam belli molem ægre ſuſtinente: quum Braccius Dux ea ætate clarisſimus magnis præmijs, atque ſtipendijs conductus, Reginæ partibus adhæſiſſet. Sed æquatæ demum ſunt uires Tartaliæ aduentu, quem ſuperiore anno ab amicitia Braccij diductum, Martinus cum mille & quingentis equitibus ad Sfortiam auxilio miſerat. Eo autem anno Tartalia his artibus operam nauauit, ut contra naturam ingenij cunctatior, & ſegnior factus, Sfortiam uetere gloria spoliari, profligaríq;, quàm Braccium omnino uinci, male uideretur. Ad Sarnum enim ſeparatim ſibi caſtra fecerat, collegæ præſto nunquam adfuerat, ceſſarat ab excurſionibus, quibus Campani, Neapolitaníq; ab Auerſa, uti Sfortia præceperat, facile poſſe uexari, premiq; acrius infeſta populatione uiderentur. Auxerat & eam ſuspicionē Braccius, per eos dies inuſitato militiæ more, Sfortianos milites bello captos ad triremes Catalanorum re-

legare, Tartalianos uero benigne remittere ſolitus. Commeabant & frequentes nuntij, præconesq; à Tartalia ad Braccium, adeò, ut iam nemo eſſet, qui repetitam cum Braccio amicitiam, & ob id Tartaliam ex occaſione ad hoſtes tranſiturum non putaret. His ad Pontificem perſcriptis, uenit ab urbe Roma Colaus Squarcia Romanus Iureconſultus, ut ex indicijs in reum iure ageret. Hic Tartaliam inopinato Sfortiæ aduentu oppreſſum, captumque quæſtioni ſubiecit: & de confeſſo, poſt tertium diem, Auerſano in foro, capitale ſupplicium ſumpſit.

De natura ingenii Cap. LXXII.

e X diſciplina, totoque uitæ ordine, & ſucceſſu rerum, manu, quàm conſilio potior cenſeri poteſt: quum incauta facilitate, uel contumacia ſubagreſti, in ea conſilia plerunque adigeretur, unde nullus pateret fœlix exitus propter ſimulatas multorum uoluntates, & neceſſe eſſet à fatali uirtute, uel diuina ope, ſubſidia comparare. Maximas enim iniurias quum æquo animo ſæpius ferret, leuem demum contumeliam tolerare non poterat: ita, ut iracundiam plerunque exerceret imparatus: quum mori præſtare diceret, quàm iniuriæ indignitate minime commoueri. Verſauere itaque hominem, occulto aſtu, & in maxima uitæ pericula coniecere, Paulus Vrſinus, Alopus demum, & Sergianus. Sed Dij immortales eius uiri uirtute, ac innocentia adducti, ita nequiſſimorum hominum inſidijs

obuiam ire, ut ultro eas demum iniurias uindicaſſe uiderentur. Nunquam tranſfugit, nunquam diſceſsit ab officio, niſi magnis de cauſis: ita, ut nunquam improuiſo factus hoſtis arma conuerteret, niſi renuntiata prius amicitia, remisſisque uexillis: ut eo facto, diſſenſionis cauſam in alterum reÿceret, & ſe ad tuendam dignitatem bellum nequaquam inſidÿs, & dolis, ſed uera uirtute geſturum teſtaretur.

De diſciplina domeſtica, & militari. Cap. LXXIII.

QVum ad multa conniuendum eſſe cenſeret, nec exactisſimus delictorum ultor eſſe uellet, ita inſtitutum domi erat, ut contemptores diuum, ac hominum limine penitus arcerentur, fures nocturnos, & interdiu expoſita ioci modo carptim inuolantes, maneret pœna; nemo impune ſpecularetur. Abhorrebat uero plurimum ab inſanis, & morionibus, qui atra bile laborarent, quòd ancipiti ioco riſum pariter, & luctum mouere poſſent: Suo ſcilicet periculo admonitus, quòd ad Collem Senenſis agri oppidum inſanus quidam, dum ioco militari intemperanter laceſſeretur, & ob id irritantem ſaxo petere uellet, ipſi Sfortiæ tegumentum capitis ſummo cum uitæ diſcrimine decusſiſſet. Omni autem uitæ tempore in caſtris aleam peroſus, uti Duci pariter, ac militi maxime peſtilentem, ita otÿ tempora tranſigebat, ut in uſum militiæ ad paleſtram cunctos ordines exerceret. Tum enim mos erat multa arte luctari: ingentis ponderis ſaxum iactare: ferreum

ueſtem iaculari: teretem palum, in terga conuerſis manibus, euibrare: ſaltuq́, & curſu plurimum contendere. Quibus in ludis ipſe multum lacertoſus, & induſtrius facile ualidiſſimum quemque ſuperabat. Pluuijs, nocturniſq́ temporibus, quòd nequaquam Latinas literas attigiſſet, uernaculis conſcriptæ uerſibus Heroum, & Galliæ Procerum hiſtoriæ pariter, & Fabulæ legebantur: unde illi exempla peterent, qui ſe duce uirtutis famam clariſſimis factis extendere decreuiſſent.

De cultu eius, & conuictu. Cap. LXXIIII.

ERat in cultu, ueſtituque moderatus potius, quàm elegans, uel ſumptuoſus. Oderat ueſtis munditias: Sagulorum autem, & armorum nitorem ita exigebat, ut maculam, & eruginem contumelia, & nonnunquam uerbere uindicaret. Equiti ex hybernis eruginoſa geſtanti arma in conſpectu hoſtium ſeuere imperauit, ut adaperta caſſide in aciem prodiret: ſcilicet, ut cum periculo noſceretur, ſi parum gnauiter dimicaſſet. Cæterum in pompa, & cum luſtrarentur exercitus, ſaga ſerica, argento, atque auro bracteata conſpiciebantur: Auratæ item, & egregie perpictæ Bardæ, quibus equi Perſico more tegebantur. Is uero eques ſibilo notabatur, qui decoras in caſſide Criſtas nequaquam oſtentaſſet. Menſarum uero honos non in delicatis, & exquiſitis dapibus, ſed hilari ſimplicitate, & perenni copia, comitatéque, & frequentia conuiuarum

uiuarum

uiuarum cenſebatur.

De pietate eius erga ſuperos. Cap. LXXV.

d Eum optimum, Diuosq; omnes ſyncere potius, quàm religioſe coluit: utpote, qui à rationibus bellicis procul eſſe exiſtimaret, ineptis cæremonijs, & ſimulatis precationibus Deos fatigare: quum neceſſe foret bella gerenti cuncta rapinis, cædibus, ac incendijs permiſcere: neque uel infanda ſcelera poſſe puniri, corrupta iam militari diſciplina. Qua in re Ducem belli, Præfectúmque à ſeueritate urbani Prætoris plurimum differre oporteret. Sed palàm earum rerum agnoſcebat culpam, & ueniam ſecretò precabatur: quotidiana ſacra audire, aut ſi inſtante negotio impediretur, poſtridie ea repetere, & quotannis pio, pœnitentiq; animo expiare ſeſe, maximé que ſacramenti hoſtiam rite ſuſcipere ſolitus. Id uero demum probi, & uerecundi Ducis eſſe prædicabat: honeſtiorem belli cauſam ſequi: inuiolata templa præſtare: in captiuis pudicitiam tueri: nunquam abuti ſanguine militum, aut hoſtium cæde lætari.

De pietate erga Patriam. Cap. LXXVI.

æ Didit & inſigne pietatis exemplum erga patriam Cotignolàm: quum fortuito incendio abſumptam, priuata liberalitate inſtaurandam ſuſcepiſſet, ſingulos ciues cohortando, ut ædificare lucu-

lentius uellent: quando ipſe lateres, materiam, calcem, ſe gratuito collatarum profiteretur. Factumq́ue ſubinde eſt, ut celeriter reſtitutis, adornatisq; domibus, & directis regionum uijs, priuatim, & publice magnificentiſsimo Principi gratiæ ingentes agerentur, quòd opportuna liberalitate, & priuatæ commoditati, & elegantiæ publicæ conſuluiſſet.

De pietate erga propinquos. Cap. LXXVII.

PIetatem quoque cum incredibili charitate erga propinquos, & rariſsimo quidem exemplo oſtendit. Bartholum etenim, & Franciſcum fratres, euaſtante Peruſinum agrum lue peſtifera, apud Martianum exitiali correptos morbo, adeò conſtanter inuiſit, ut uel deprecantibus amicis ab his diuelli nequiuerit: quin deſertis, & morientibus uenas tangeret, fomentáq; præberet. Quibus demum celeriter expirantibus, ſepulchrum extruxit, addiditq; aram, & ſacerdotem, qui certis diebus inter ſacra eorum manibus parentaret. Pari quoq; officio, amoréque Boſium Patruelem complexus, ad Spoletum ex caſtrenſi per hyemem fatigatione neruis conuulſum diligentiſsime fouit, elatumq; inſigni pompa fratrum ſepulchro intulit.

De præceptis Franciſco filio datis. Cap. LXXVIII.

SVb hac diſciplina educatum Franciſcum filium, quum ab ſe Sfortia in Brutios ad dotales urbes profecturum dimitteret, ei attribuit exi

miæ uirtutis Duces, & milites, qui bello, pacéque ætatem eius regerent: Diu iuuenem cohortatus, ut pietatem, & iuſtitiam coleret, nobiliq; animi decreto exiſtimaret, uirtute potius, quàm malis artibus ad opes, & gloriam contendendum.

Illud etiam grauisſimis præceptis adiecit, ut etiam atque etiam caueret, ne amici, aut imperio ſubiecti uxorem unquam impudicis oculis intueretur. Neminem uulnere, aut duro uerbere puniret: aut ſi id caſu, aut ira præcipiti accidiſſet, extemplo lenitum, donatumque digno munere longius ablegaret.

Poſtremò nunquam indomiti oris equum aſcenderet: nunquam eo uteretur, qui ab ungula molliore facile ſoleam excutere conſueſſet: quòd ſe ab equo alioqui longè optimo, ſed in frenum contumaci, cui Draconi ob id nomen erat, quum ſuborto ex inſidijs Bracciano hoſte, irrita habenarum contentione abreptum ſe, & in Auerſæ foſſam præcipitatum memoraret: In Vmbris autem tumultuaria in pugna, quum ex equo, cui à colore auis, Picæ nomen erat, depugnaret, eo inter colluctationes omnibus ſoleis diſcalciato, uix ipſe pedibus eo relicto è manibus hoſtium effugiſſet. Quibus præceptis maxime uſus Franciſcus, quòd nemini ferè contigerat, omnibus conſilijs felix, & prælijs uictor euaſit, ut ſpem de præclara indole, patris iudicio conceptam, fatáque, & uota hominum impleret.

De prudentia ex alienis iudiciis quæſita.
Cap. LXXIX.

Vni uero prudentiæ, iudicijq́ militaris tenorem uſque ad uitæ exitum conſtantiſſime tenuit, ut non temere quicquam in rei bellicæ negotio decerneret, niſi accito, uel infimo quoque centurione, & milite ueterano, ut exquiſitis ſeparatim omnium ſententijs, quod patrandum foret, multorum iudicio probaretur. Sed id tanta diſſimulatione expetebat, ut ſemper alienis exordijs, & fabulis animi propoſitum celaret, atque apte demum ad id, quod uellet, inſtituto nouo ſermone deferebatur. Quoniam eo pacto nunquam prolato interiore animi decreto authoritatem ſuam egregie retineret: nec ob id perſuaſione prudentiæ animi minorum Ducum inflarentur. Quando ij alia ſemper de cauſa uocatos, & fortuito demum ſermone in grauiorem conſultationem incidiſſe humanitate Ducis facile exiſtimarent. Verum illos confecto negotio iucunde potius, quàm grauiter in corona laudabat, qui feliciter in diſputatione diuinaſſent: & id quidem iucundiore gratia, quòd liberaliter, & nullo faſtu gloriam communicare uideretur.

De candore ingenii, & memoria eius. Cap. LXXX.

INgenio enim natura fuit candido, adapertóque potius, quàm latebroſo, & callido. Vnde quum dolis, occultiſq́ aulæ artibus parum ualeret, facile in inſidias præceps daretur: ſed ſtatim inde alleuatus fatali quadam uirtute reſurgeret. Stata au-

tem ætate, propter occultas hominum uoluntates, atque ora ſi ſtitia, itemque ad eludendos ſpeculatores cohibere linguam, iram frenare, ac opportune, apteque uaria perſona uti didicerat: Ita tamen, ut ſiquid ſimulatius faceret, aut diceret, à familiaribus, atque domeſticis facile noſceretur. Natura ſiquidem eos oderat, qui animo ancipiti eſſent, multosq; receſſus, & uarios anfractus haberent, diſſentiente præſertim fronte, in qua præclare apud generoſos, ac probos, & fides, & pudor habitarent. In eo etiam ſupra, quàm credi par eſt, admirabilis rerum, ac nominum memoria uiguit, tanta felicitate, ut quum nullis commentarijs inniteretur, non modo militum ſuorum, uerum & equorum nomina à multis annis repeteret. Nec in perſoluendo ſtipendio ulla in re unquam falleretur.

De ſtudio literarum Hetruſcarum. Cap. LXXXI.

Literas Latinas nequaquam attigerat, ſed admirabatur, ſecutus Hetruſcas, atque uernaculas, quæ ex uſu militari commodiores uiderentur. His neceſſitate quadam totum id otium, quod ex negotio ſupereſſet, uehementer addixerat, ut hiſtorias calleret, quas è Græcis, Latiniſq; ſcriptoribus traductas lectitare erat ſolitus, inuitatis liberalitate ad id munus ſuſcipiendum literatis: in queis fuit Porcellij Poetæ pater, ob tralatos Cæſarem, & Saluſtium, honeſta domo cum hortis donatus. Quòd autem literas neſciret, perurbane ſeſe excuſabat: quan

doquidem una, atque eadem manu librum ſimul, & gladium tenere minime didiciſſet. Neque etiam ſua manu epiſtolas, niſi tumultuarijs, ridendiſq; literis unquam perſcripſit: adeò, ut ipſo dictante ab amanuenſibus exaratas, quodam ſymbolo potius, quàm deſcripto nomine ſubnotaret, & mitteret. Vſus eſt in literario, ſcriptorióque munere Theologis cucullatis. Quo genere hominum ad longè, latéque ſpeculandum, nihil aptius, atque ſecurius aſſerebat: quandoquidem prætextu religionis omnibus rerum diuinarum, ac humanarum negotijs libera ubique, & ſemper impunita ſimulatione miſcerentur.

De generoſitate animi erga inimicos. Cap. LXXXII.

LAdislao Rege magnis uiribus Tudertum oppugnante, quum Braccius repentina, & graui eruptione Paulum Vrſinum ueterem inimicum ſuum adortus, ita copias eius cæcidiſſet, ut ſtatione, & totis denique caſtris ipſo Duce pulſo, & fugiente pellerentur, non dubitauit Sfortia, quin circumuento, & penè capto opem ferre maturaret: quum ſibi in ſua caſtrorum parte deſignatum locum tueri, ac inimici cladem otioſe ſpectare, optimo militiæ iure licuiſſet. Deſcendit enim ab accliui loco inſtructis turmis, atque cohortibus, tardauitq; impetum inſequentis, atque uictoris hoſtis: adeò, ut longo, ac acerrimo certamine ædito, Bracciani intra portam compulſi, non mediocri accepta clade, terga dare cogerentur, uociferante, atque

irridente Braccio*: quòd Sfortia communem inimicum, quem interficere deberet, clementiæ, & ſtultæ lenitatis nomine conſeruaſſet.* At Paulo *inter metum, & pudorem Sfortiæ gratias agenti, ille alta uoce, ut omnes exaudirent, reſpondit:* Non *eſt,* Paule*, quòd parem referre gratiam cogites, quoniam hodie cum ſignis, & copijs meo inſigni beneficio ſis conſeruatus :* Quandò *id, quod ſtrenue, & peropportune factum uidetur, id totum* Regiæ*, & publicæ omnium dignitati ſit datum : ne ſcilicet in oculis* Regis*, ac meis inexpiabile dedecus admitteretur.* Tu *uero nihilo ſecius inſectari, & perſequi, uenenatis etiam telis me ipſum perges :* Ego *certe immeritas acceptas abs te iniurias probe, & ſtrenue ulciſcar: quum te mihi fortuna, quæ nunc ſocium facit, aliquando hoſtem obtulerit.* Id *factum, dictúmque* Ladiſlaus *magnopere commendauit,* S*fortiæq; dono dedit equum phaleratum, atque item laciniam ex purpura, auróque inſigem, argenteis ſquamoſam bracteis, qua ille uti in prælijs ſoleret, ut palàm in* S*fortia raræ uirtutis ſimul, & clementiæ decus teſtaretur.*

De *fortitudine eius in dolore tolerando.* Cap. LXXXIII.

m *Iram quoque animi fortitudinem, & patientiam in tolerando omni dolore in aduerſis ſemper oſtendit.* Neque *enim frangi, aut demitti animo, ullo'ue lachrymarum ueſtigio fœdari, uirile putabat : ut tum accidit, quum uno ſimul tempore multarum concurſu calamitatum penè obrutus, nulla omnino uel ſub-*

triſtis, uel perturbati animi ſigna prætuliſſet. Ipſo enim in ædito colle ſupra Campanam portam Romano opere uallatis caſtris Neapolim circunſidente, atque oppugnante, prius quàm Ludouicus Tertius claſſe in eam oram adueheretur, Franciſcus filius grauiore ueruto maioris Scorpionis per duplicem ferreum thoracem penetrante letaliter uulneratus, ac item Foſchinus ex ſorore nepos ſimili telo ictus penè deſperata ope iacebant. Ipſe quoq; Leonatus gener, tantæ indolis Dux ex prouocatione ad oſtentandam equeſtris diſciplinæ peritiam, uirtutemque cum Caraſſello Caraffa nobilisſimo equite nulla intercedente ſimultate congreſſus, recepta per casſidem haſtæ cuſpide, lugente toto exercitu ceciderat. Quem mœrorem mirum in modum adauxit, funeſtus ex Brutijs nuntius, qui Polyxenam nurum, ac item eius filiolam ex Franciſco neptem ueneficijs amitæ acerbisſima morte ſublatas attulerat. Suborta & tum Sergiani arte, dolóque exitialis fama totis diſſeminata caſtris inſolitum pauorem, & magnam conſternationem inuexerat. Ferebatur enim Ludouicus intermiſſo ad Maſſiliam nauali apparatu aduentum ſuum, atque eius conflati belli maritimam expeditionem ad prima ueris ſigna diſtuliſſe: ita, ut milites iam planè deſperatis auxilijs, & aduentante Alphonſo, quanam belli arte incepto obſiſtere, ſeq; incolumi exercitu in pacata loca recipere poſſent, inſigni concepta formidine cogitarent. Sed his tantis priuati luctus, & publici mœroris incommodis conflictatus, ea magnitudine animi, ac patientia com-

preſſit

preſſit dolorem, ut neque in tabernaculum ſe abderet, neque ullo, uel tacito gemitu, uel exili ſuſpirio æquabile illud frontis decus immutaret. Eo enim oculorum uigore, eóque eloquentiæ ſpiritu militum animos erigere, ſuſtentaréque exiſtimationem erat ſolitus, ut tum maxime, quum à fortuna uictus eſſet, eum proculdubio uiciſſe crederes.

De urbanitate eius. Cap. LXXXIIII.

Non caruit urbanitate in dictis: Plerunque ſalſus, & apte, ſcitéque remordens, ſiquis prouocando laceſſeret. Vt tum accidit, quum à Sergiano magno Seneſcalcho, ad exprobrandam generis nouitatem, ligonis fabula obiectaretur: In hoc, inquit Sfortia, uti uideo, ſtirpis origine pares ſumus, quum Adamus mortalium primus, terram & ipſe foderit. Sed ego certe, quòd iure diffiteri non potes, illo meo ligone, multo nobilior euaſi, quàm tu tuo pene, & penna. Quo ſcommate lepide admodum hominem tranſfixit: quum in eo tanta cum inuidia dignitatem ſtupro quæſitam, & patrem eius ad Prætoris tribunal, ignobilem ſcribam, adulteratóque teſtamento, falſi damnatum, ſcitiſſime notaſſet.

De facete dicto. Cap. LXXXV.

Qvum transfuga Nolanus eques ingenio infami, ut ſibi gratiam cum Sfortia compararet, Tartaliam omnibus maledictis in conuiuio

Sfortiæ famam laceraſſe detuliſſet: déque ea re, ut fides ſibi haberetur iureiurando ſæpius affirmaret: Non opus eſt, inquit, ſodes, ut multum in perſuadendo mecum labores: quum Tartalia nunquam uerbum de quoquam ſit elocutus, quin maledixerit: & tum multò quidem atrocius, atque liberius, quum locum ad id maxime opportunum nactus, ut dicis totum maledicentiæ impetum effudiſſe credendum ſit: Peracute delatorem auertens ſimul, & ſua uitia Tartaliæ obiectans, titubantiam ſcilicet oris, unde cognomen acceperat, & temulentiam, quum eſſet omnium, & quidem natura potius, quàm ætate bibacisſimus.

De ſalſiſſimo dicterio. Cap. LXXXVI.

QVum inſidijs, armiſq; Pauli Vrſini exterritus, excesſiſſet urbe Roma, & in Algido caſtra poſuiſſet, ad eum à Pontifice Cardinalis Sancti Angeli legatus uenit, ut fidem interponeret, confirmaretq; hominem, in urbémque reduceret. Inter multos autem ſermones, Cardinalis quum dixiſſet: An Sfortia Vrſum timebis? quum ſis ſub columna tutisſimus? Extemplò reſpondit: An non tibi Pater, omnino inſanus uidebor, ſi dum fruſtra à ſurdo marmore opem imploro, bellua ingens, dente, ac unguibus ferox, ac humano ſæpe greſſu incedens, mihi minime ſit formidanda? Non illepide remota, & parum expedita Columniorum auxilia deſignans, & Pauli Vrſini ingenium, præſentesq; uires aptisſime depingens.

STatura fuit corporis erecta, excelſáque ſupra mediocrem, macro habitu potius, quàm ſucco ſo, prævalidis artubus, à firmiſſimo quodam neruorum nexu: ſed cruribus ad ſuram maxime toroſis, & parum teretibus: Manu autem ampla, & prælonga, digitorúmque compage adeò firma, ut diſtractam in diuerſum utraque manu ſoleam ferream facile diſrumperet, & prælongam equeſtrem haſtam à calce ſublatam attolleret. Inerat autem lato pectori, patulisq́ humeris militare decus: Adeóque reſtricto, & decenter caſtigato fuit uentre, ut anguſtiſſime cingeretur: quandoquidem in medio ad zonam duobus primis ab utraque manu expanſis, lunatisq́ digitis facile comprehendi, atque præcingi poſſet. Erat facie ſubagreſti, parúmque hilari, utià plumbeo quodam pallore ſubfuſca: quum & oculi colore cæſij minaci ſpecie intra cauos orbes multum recederent, & ſupercilia maxime piloſa prominere uiderentur. Sed naſus à medio elatus, nec aduncus tamen: labra decentia, & candidiſſimi dentes illud os probum effingebant. Tonſo autem capillo, & deraſa barba ſemper inceſſit: quòd ita concluſa caſſide utentibus expediret. Coccineo capitis tegumento ſemper inſignis, quòd duobus gradibus in præaltam, ſtriatámque pyramidem exurgebat. Tanta autem ſpecie ad exprimendum militare decus in hoc homine, diſſimilium rerum partes ratione, atq; ordine reſpondebant, ut à rudibus, ruſticanisq́, qui eum nun-

quam uidiſſent, pari inter multos cultu, & ſæpe ſine comi tatu, uti omnium princeps, ac imperator noſceretur.

De agilitate membrorum eius. Cap. LXXXVIII.

e A erat agilitate, ut nullo adiutante, ac impellente, quum ſiniſtrum pedem hemicyclo ferreo, quem ſtapedem uocant, induiſſet, uel omnibus contectus armis, & galeatus in ephippij ſellam eleganter inſiliret, progredereturq́ ſæpe ad multa paſſuum millia cataphractus, duratis ſcilicet membris ad omnes uel iniqui laboris exercitationes, frigusq́ præſertim. Neque enim in tota uita peregrinis pellibus eſt uſus, quibus aduerſus algoris iniuriam ueſtes fulcirentur. Torquebatur autem facile ſiti, quum in magnis æſtatis feruoribus equitare, pugnaréque oporteret: Adeò, ut ſe armatum, ſiti potius, quàm ferro confici poſſe diceret: atque id mortis genus maxime uereretur. Qua de cauſa armigerum puerum inſtituerat, qui lagenas aquæ, uiniq́, & alia ex ſaccaro, ſitis ſubſidia, ualido equo præferret, nec à ſe unquam uel in extremis pugnæ periculis diuelleretur. Cæterum adeò robuſta, ac indomita corporis temperatura ſemper fuit, ut facile morborum initia exercitatione diſcuteret: & ſi quæ febres incidiſſent, eas incredibili patientia ad ciendum ſudorem lodice coopertus, & inedia præſertim, repudiatis pharmacis, feliciſſime ſuperaret.

De infelicitate mortis eius. Cap. LXXXIX.

a Nno demum ætatis quinquageſimo quinto, quum iam in eo uirtutes omnes, quæ ſummum Ducem decerent, penè perfectam maturitatem cepiſſe uiderentur, fortuna inſolens, & uictoriarum, & uitæ curſum pariter abrupit. Braccio enim fatali pertinacia Aquilam urbem obſidente, & Alphonſo demum Rege, qui opem afflictis rebus ſuis ab eo fruſtra poſtularat in Hiſpaniam reuerſo, Sforția maximorum in Italia Principum Imperator effectus, ex Apulia mouit, ut Martini Pontificis, Reginæq;, & Philippi Vicecomitis auſpicijs Aquilam obſidione liberaret, atque inde demum ſpe gerendarum ingentium rerum in Hetruriam proficiſceretur. Erant in eius exercitu ſeptem millia equitum, & ualida peditum manus. Itaque Anxano urbe, & Buccianico, Millionicóq; deiectis Braccij præſidijs, Orthonam peruenit. Ibi duodecim diebus ad quietem militi conceſſis, quum inſigni religione Natale DEI CHRISTI celebraſſet, ad Aternum amnem eſt profectus: Is hodie à Piſcaria oppido nomen habet. Peruenerat in Marucinos Braccius, dimidia parte exercitus ad obſidendam Aquilam relicta, ut Sfortiam tranſitu prohiberet. Defixis enim in ripa frequentibus, & præacutis arborum ramis, hiſq; deligato magnis funibus nauigio, impoſitáque ſagittariorum manu, certioris uadi locum tuebatur. Præſidio quoque duarum cohortium, & quadringentorum equitum, lapidei pontis propugnacula ad oppidum Piſcariam firmata erant. In ea tranſitus difficultate, Sfor-

tia in dextram ad oſtij fauces,quibus in mare uadoſum amnis effunditur,ſigna deflecti iubet. Ibi uado pertentato,Michaletus,Sanctoparens, & Franciſcus Sfortiæ filius, armati, galeatiq́ cum ſexcentis equitibus amnem tranarunt,ſubſequente mox Sfortia. Franciſcus cum Braccianis, qui è Piſcaria ad prohibendos ripa hoſtes aduolarant,prospere conflixit,ita,ut multis cæſis,captiſq́,reliquos intra oppidi portam compelleret. Eo spectaculo nihil Sfortiæ animo,atque oculis iucundius fuit. Ex admiratione etenim uirtutis in filio incredibilem ceperat uoluptatem,quòd ſummam spem ex matura indole antea conceptam,feliciter adimplere uideretur. Interea perflante Coro, allidentiſq́ maris aduerſis fluctibus,intumeſcere flumen cœpit:adeò,ut cunctantium, dubitantiumq́ue equitum turmæ in aduerſa ripa uiſerentur, neq́ ulla ſignificatione adduci poterant,ut præaltum amnem intrarent. Tum uero Sfortia, urgente fato, in amnem rurſus equum adegit,ut exemplo timentes inuitaret. Ibi dum armigero puero periclitanti,protenſa dextra,opem ferret,cœnoſo ſubſidente uado,eius equus,quanquam inſignis,poſterioribus cruribus defecit : atque ita grauantibus armis eſt ſubmerſus. Bis ſuſtuliſſe,fertur,armatam dextram, neque tamen quiſquam opem tulit,quum hora fatalis adueniſſet.

De Braccii iudicio,& laude erga defunctum,& cæde ipſius. Cap. XC.

Ferunt, Braccium,qui è Theate ad primum tranſeuntis hoſtis nuntium, maturata profe-

ctione, præmiſſisq; impedimentis, iter ſuſceperat, ut magnis itineribus antecedens Aquilam contenderet, alio atq; alio renuntiante Sfortiæ interitum, nulla omnino concepta lætitiæ ſigna prætuliſſe; ſed contracta fronte, defixisq; oculis, fortiſſimi uiri caſum humaniter indoluiſſe: adeò, ut defunctum, poſtquam inuidia deceſſerat, tum primum exquiſitis, uerisſimisq; laudibus proſequeretur. Neque enim uel tanto præſentis belli periculo liberatus, alacriorem uultum militibus oſtendit, utpotè qui fatalis arcani conſcius ab Aſtrologis didicerat, Sfortiam uiolenta correptum morte, anteceſſurum quidem, ſed paulò poſt, & ipſum, pari ueluti ſorte, eandem exitus fortunam ſubiturum. Erat Braccius Sfortia natu maior octo menſibus tantum, & nouem diebus: ita, ut tum Mathematicorum diſciplinæ, ex utriuſque inſignis uiri caſu, magna fides aſtrueretur. Vix enim quintum ſuperuixit menſem, quum ad Aquilam per tredecim menſes fruſtra oppugnatam, abſeſſamque, memorabili tandem prælio, Sfortiani militis gladio ſuperatus, ac interfectus, & ſyderum, & multorum uatum fidem impleuiſſet.

De prodigiis, quæ mortem eius ſignificarunt. Cap. XCI.

Pridie quàm ab Ortbona diſcederet, quum, ſacris de more confectis, ab omnibus ordinibus ſalutaretur, in corona præfectorum omnium ſomnium enarrauit, quod ei ſub auroram alte quieſcenti contigerat. Somniaſſe enim ſe profunda aquarum mole oppreſ

ſum in extremo uitæ periculo uerſari, proſpexiſſéque uirum gigantea ſpecie, Diuo Chriſtophoro perſimilem, à quo uel magna, ac iterata uoce fruſtra opem implorаſſet. Quo infauſto omine, adeò exterriti ſunt Franciſcus filius, Michaletus, Sanctoparens, Acatabriga, Mannus'que Bariles, qui poſtea eius rei fidem, & late famam fecerunt, ut deprecantes inſtitutum iter, enixé que orantes tridui quietem impetrare nequiuerint: quum ille propoſiti ſui tenax, ſpem omnem præuertendi hoſtis, parandá'q; uictoriæ in una celeritate poſitam docuiſſet. Signiferorum quoque Princeps, qui quadratum uexillum ſupremi militaris imperij deferebat, egreſſus Orthonæ porta, concidente equo, adeò uehementer uexillum ſolo afflixit, ut fœdatis cœno inſignibus haſta frangeretur. Sed nec id eum in fata ſtrenue uadentem retardauit. Quandoquidem ad uitæ exitum ſemper improuidi mortales, tum maxime oſtenta contemnant, quum fata urgent, diramque illam, ac omni prouidentia maiorem neceſſitatem incautis pariter, ac reluctantibus imponunt.

FINIS.

Profitetur Author, per quos profecerit.

EX

Blondi decadibus.

Pogio, qui Florentini populi res geſtas Hetruſco ſermone conſcripſit.

Hiſtorijs Pij Secundi Pontificis.

Iacobo Bracellio, qui Alphonſi Regis bellum Latine conſcripſit.

Pontano.

Leodriſio Cribello, qui Sfortiæ, & Franciſci filij hiſtoriam Latine ſcripſit.

Donato Boſſio.

Pandulpho Collenucio, qui Neapolitanorum Regnum hiſtoriam Hetruſce ſcripſit.

Leonardo Aretino, qui uarias Latine hiſtorias ſcripſit.

Campano Epiſcopo Aprutino, qui de rebus geſtis Braccij Latine ſcripſit.

Auguſtino Iuſtiniano Nebienſi Epiſcopo, qui Genuenſium hiſtorias ſcripſit.

Baptiſta Campofregoſio, qui exempla Latine ſcripſit.

M. Antonio Sabellico.

Annotationibus Benedicti Nurſini Medici.

Georgio Merula, qui Viccecomitum hiſtoriam, & Sfortianorum initia conſcripſit.

Renato Serauallino Piſano, qui patriam hiſtoriam Hetru-

ſce ſcripſit.
Ioanne Simonetta, *qui* Franciſci Sforti*æ* hiſtoriam Latine ſcripſit.
Bernardo Corio, *qui ingentem hiſtoriarum Codicem uernacule ſcripſit.*
Palmerio, *qui Annales ſcripſit.*
Eremitano Bergomate, *qui Cronicharũ ſupplementũ ædidit.*
Candido Viglebanenſe, *qui ad* Philippi Vicecomitis *uitam commentarios addidit.*
Antonij Panormitæ Rapſodijs.
Diurnalibus Mimati Tabellionis.
Collectaneis Bectucij Tritij.
Annalibus multarum ciuitatum.
Archiuijs Romanis, Martini *præſertim temporibus.*
Fide Veteranorum militum Sfortianæ domus.
Fama tradita per manus, apud Neapolitanos præſertim ciues.
Platina de uitis Pontificum.

ERRATA.

peruenerat	*peruenerant*	*pag. iii*
Biordo	Biordus	*iii*
inquit Imperator	*inquit, Imperator*	*iiii*
lætalius	*letalius*	*vii*
Suffoſo	*Suffoſſo*	*ix*
nequaquam	*nequam*	*x*
Sirgiani	*Sergiani*	*x*
Quamquam	*Quanquam*	*xii*
armaturæ	*armatura*	*xiiii*
Sebeti	*Sebethi*	*xv*
Sebetum	*Sebethum*	*xv*
exiiuit	*exciuit*	*xv*
eaſtra	*caſtra*	*xvi*
Picininus ` Braccio	Picininus à Braccio	*xvi*
incœpto	*incepto*	*xvii*
ſtatuernnt	*ſtatuerunt*	*xxi*
Neapolini	Neapolim	*xiiii*
comeandi	*commeandi*	*ibid.*
Sactoparens	*Sanctoparens*	*ibid.*
reiceret	*reiiceret*	*xxiiii*
ulciſcende	*ulciſcendæ*	*xxiiii*
uoluptuariis	*uoluptariis*	*xxvi*
cupiente	*cupiente*	*xvi*

N ii

œmulatione	æmulatione	pag. xviij
Celam	Celani	xxxiiii
Mediolanſis	Mediolanenſis	xxxv
asſiduis	asſiduus	xxxv
filiſq;	filijsq;	xxxv
conturbenia	contubernia	xxxvii
circuntunſa	circuntonſa	xxxvii
pnum	quum	xxxviii
male	malle	xxxix
paleſtram	palæſtram	xl
abſeſſam	obſeſſam	xlviii

ANTONIVS BLADVS EXCVDEBAT
ROMAE. M. D. XXXIX.
MENSE NOVEMBRI

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA